

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Практичні рекомендації та нормативні вимоги при укладенні зовнішньоекономічних договорів (контрактів)

BUSINESS BANKING
UKRSIBBANK

UKRSIBBANK
BNP PARIBAS GROUP

Банк позитивних змін

ЗМІСТ

1. ВСТУП
2. ЩО ПОТРІБНО ЗНАТИ ПЕРЕД ТИМ, ЯК УКЛАСТИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР?
3. ХТО МАЄ ПРАВО УКЛАДАТИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ДОГОВОРИ?
4. ЯКИМ МАЄ БУТИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР?
5. ПРАВО, ЯКИМ РЕГУЛЮЄТЬСЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР
6. РОЗРАХУНКИ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ ДОГОВОРАМИ
7. ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ПЕРЕКАЗІВ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ ДОГОВОРАМИ
8. ПОРЯДОК ЗАРАХУВАННЯ КОШТІВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ НА РАХУНКИ ОТРИМУВАЧІВ КОШТІВ – СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
9. ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ ПРИ ВИКОНАННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ
10. ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ОПЕРАЦІЯМИ РЕЗИДЕНТІВ, ЯКІ ПЕРЕДБАЧАЮТЬ ЕКСПОРТ ПОСЛУГ НЕРЕЗИДЕНТАМ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ
11. КОНТРОЛЬ СТРОКІВ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЕКСПОРТНИМИ, ІМПОРТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ
12. ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКІВ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ КОНТРАКТАМИ
13. КУПІВЛЯ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ ДОГОВОРАМИ
14. ВИКОРИСТАННЯ ГОТІВКОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ ПРИ РОЗРАХУНКАХ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ ДОГОВОРАМИ
15. КОНТРОЛЬ ЗА ОБОВ'ЯЗКОВИМ ПРОДАЖЕМ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ
16. КОНТРОЛЬ ЗА ПРАВОМІРНІСТЮ ЗДІЙСНЕННЯ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ
17. ОКРЕМІ ПИТАННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
18. ПОСЕРЕДНИЦЬКІ ПОСЛУГИ В ЗЕД: ЯК ВИЗНАЧИТИ МІСЦЕ ПОСТАВКИ
19. ПРО ЛІЦЕНЗУВАННЯ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ
20. ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
21. СКЛАДАЄМО ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР

1. ВСТУП

Початок дії економічної частини Угоди про асоціацію – угода про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом є визначним кроком для України в цілому та всіх, хто так чи інакше пов'язаний із зовнішньоторговельною діяльністю.

Одночасно, у відповідь на початок функціонування з цього дня зони вільної торгівлі між Україною і ЄС, з 1 січня 2016 року припинено дію договору про зону вільної торгівлі (ЗВТ) у межах СНД щодо України та, відповідно, скасовано преференційний режим для України в зоні вільної торгівлі в межах СНД.

Ці дві події є визначальними у сфері зовнішньоекономічної діяльності та зумовлюють необхідність визначення нових орієнтирів для суб'єктів господарювання.

До теперішнього часу в Україні розроблені і виконуються більше 50 нормативних актів щодо впровадження норм і правил ЄС у сферах технічного регулювання, фітосанітарних та ветеринарних заходів, спрощеного митного адміністрування та митного контролю, прийняті законодавчі рішення, які є основою для інституційної реформи, спрямованої на повномасштабну асоціацію з ЄС.

За оцінкою міністерства економічного розвитку і торгівлі України, в результаті зменшення та скасування мит з Європейським Союзом українські експортери будуть економити 487 мільйона євро щорічно, європейські - 391 мільйонів євро. Найбільші переваги від зменшення ввізних мит отримає український аграрний сектор - 330 мільйонів євро для сільськогосподарської продукції та 53 млн євро для переробленої сільськогосподарської продукції.

Також, істотний вплив на зовнішню торгівлю справлятиме набуття чинності Закону України «Про заходи щодо стимулювання зовнішньоекономічної діяльності» 24 грудня 2015 року № 912-VIII. Цим Законом визнано таким, що втратив чинність, Закон України «Про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України відповідно до статті XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року», яким запроваджувався додатковий імпорتنний збір.

Загалом передбачається, що Угода про асоціацію в частині зони вільної торгівлі зробить внесок і модернізацію й диверсифікацію економіки України і створить додаткові заохочення до реформ, особливо щодо боротьби з корупцією, а також дасть Україні можливість поліпшити діловий клімат і залучити іноземні інвестиції й допоможе далі інтегрувати Україну у світову економіку. Але для того, щоб скористатися наданими перевагами, необхідно вийти на якісно новий рівень міжнародної співпраці. Не в останню чергу, роль в цьому відіграють економічні відносини між суб'єктами підприємницької діяльності.

2. ЩО ПОТРІБНО ЗНАТИ ПЕРЕД ТИМ, ЯК УКЛАСТИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР?

Укладання договорів у сфері зовнішньоекономічної діяльності потребує особливої уваги не лише в силу застосування законодавства України, з урахуванням відповідного правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а ще й через необхідність врахувати вимоги законодавства країни контрагента.

Порядок укладання та особливості зовнішньоекономічних договорів (контрактів) в Україні встановлено ст. ст. 377 – 389 Господарського кодексу України, Законами України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-XII, «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року № 1906-IV, «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року № 2709 -IV, «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності від 23 грудня 2008 року № 351-IV, Положенням про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затвердженим Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06.09.2001 р. № 201 та ряд інших нормативних документів.

Зовнішньоекономічна діяльність здійснюється на принципах свободи її суб'єктів добровільно вступати у зовнішньоекономічні відносини, здійснювати їх у будь-яких формах, не заборонених законодавством, та рівності суб'єктів перед законом. Реалізується вона на рівні як державних органів влади і управління, так і господарських організацій та інших суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укладати будь-які зовнішньоекономічні договори (контракти), крім тих, укладення яких заборонено законодавством України.

Тим, що відрізняє договори, які укладаються в межах України та зовнішньоекономічні договори, є сфера застосування, а саме: зовнішньоекономічними договорами встановлюються права та обов'язки в зовнішньоекономічній діяльності - діяльності суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається виключно між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними контрагентами. Всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають рівне право здійснювати будь-які її види, прямо не заборонені законами України, незалежно від форм власності та інших ознак.

Така діяльність має свої особливості правового регулювання, які здебільшого, пов'язані з іноземним елементом у господарській діяльності: хоча б один учасник договору є іноземною юридичною особою, та/або предмет щодо якого укладається договір знаходиться на території іноземної держави, та/або подія яка створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави.

3. ХТО МАЄ ПРАВО УКЛАДАТИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ДОГОВОРИ?

Всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають рівне право здійснювати будь-які її види, прямо не заборонені законами України, незалежно від форм власності та інших ознак.

Суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в Україні можуть бути:

- фізичні особи - громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які постійно проживають на території України і зареєстровані як підприємці. Фізичні особи, які не мають постійного місця проживання на території України, мають зазначене право, якщо вони є суб'єктами господарської діяльності за законом держави, в якій вони мають постійне місце проживання або громадянами якої вони є;
- юридичні особи (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні дома, посередницькі та консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та інші), зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України, в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності, відповідно до їх статутних документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи;
- об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;
- структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;
- спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України;
- інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України.

Всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України мають право відкривати свої представництва на території інших держав згідно з законами цих держав.

Іноземні суб'єкти господарської діяльності, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність на території України, мають право на відкриття своїх представництв на території України.

4. ЯКИМ МАЄ БУТИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР?

Зовнішньоекономічний договір (контракт) складається відповідно до цього та інших законів України з урахуванням міжнародних договорів України.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом.

Повноваження представника на укладення зовнішньоекономічного договору (контракту) може впливати з доручення, статутних документів, договорів та інших підстав, які не суперечать законодавству.

Дії, які здійснюються від імені іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України, уповноваженим на це належним чином, вважаються діями цього іноземного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

Суб'єкти, які є сторонами зовнішньоекономічного договору (контракту), мають бути здатними до укладання договору (контракту) відповідно до законів України та/або закону місця укладання договору (контракту).

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності при складанні тексту зовнішньоекономічного договору (контракту) мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній формі цим та іншими законами України.

Для підписання зовнішньоекономічного договору (контракту) суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності не потрібен дозвіл будь-якого органу державної влади, управління або вищестоячої організації, за винятком випадків, передбачених законами України.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укладати будь-які види зовнішньоекономічних договорів (контрактів), крім тих, які прямо та у виключній формі заборонені законами України.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) може бути визнано недійсним у судовому порядку, якщо він не відповідає вимогам законів України або міжнародних договорів України.

5. ПРАВО, ЯКИМ РЕГУЛЮЄТЬСЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР

Від місця укладення договору залежить вибір права країни, яке застосовуватиметься при укладанні та виконанні зовнішньоекономічного договору, форма укладання договору, порядок виконання зовнішньоекономічного договору, порядок здійснення судочинства у разі наявності суперечок щодо укладення та виконання договору.

Права та обов'язки сторін зовнішньоекономічного договору (контракту) визначаються правом місця його укладення, якщо сторони не погодили інше безпосередньо в договорі.

Відповідно до п. 5 ст. 382 Господарського процесуального кодексу України у разі недосягнення згоди сторін стосовно порядку визначення права, він встановлюється відповідно до закону про зовнішньоекономічну діяльність. При цьому, ст. 6 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» встановлює, що зовнішньоекономічний договір (контракт) складається відповідно до даного закону та інших законів України з урахуванням міжнародних договорів України. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності при складанні тексту зовнішньоекономічного договору (контракту) мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній формі цим та іншими законами України.

Право, що регулюватиме відносини в процесі виконання договору, може визначитися двома шляхами. Перший передбачає самостійний вибір сторонами тієї правової системи, яку вони вважають найбільш відповідною обставинам справи, та закріплення цього вибору в положеннях контракту. Сторони договору мають право визначити право якої держави підлягає застосуванню при укладанні та виконанні зовнішньоекономічних договорів.

Якщо ж сторони договору не визначили таке право, вибір права здійснюватиметься на підставі норм і правил, що містяться в міжнародних документах або національному законодавстві. Укладаючи ЗЕД-договір слід також враховувати, що ч. 1 ст. 32 Закону «Про міжнародне приватне право» дозволяє сторонам договору самостійно обрати право, що буде регулювати зміст правочину. Тобто, теоретично, незалежно від місця державної реєстрації сторін договору, вони мають право обрати будь-яке право будь-якої країни, і у такому випадку мають про це прямо вказати у договорі. Крім того, згідно з ч. 3 ст. 5 згаданого Закону вибір права може бути здійснений щодо правочину в цілому або його окремої частини. Наприклад, положення договору про приймання товару можуть регулюватися німецьким правом, положення про арбітраж – правом Великобританії, а в усіх інших частинах договір буде регулюватися правом України.

Отже, вибране сторонами право і буде визначити зміст договору, тобто, буде визначати обов'язкові пункти та положення такого договору. Однак, у будь-якому випадку, вибираючи застосовуване право, слід виходити з його доцільності у конкретній ситуації.

Але при цьому, при укладанні ЗЕД-договору слід пам'ятати, що згідно зі ст. 14 Закону «Про міжнародне приватне право» незалежно від права, яке підлягає застосуванню, мають бути дотримані імперативні норми права України, що регулюють відповідні відносини. Як правило, законодавство інших країн також передбачає, що незалежно від застосовуваного права, мають бути дотримані імперативні норми відповідної країни, де зареєстрована відповідна сторона.

Порядок визначення права, яке має застосовуватися до договору (контракту) у разі недосягнення згоди сторін стосовно вказаного порядку, встановлюється Законом України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 № 2709-IV.

Так, якщо ж сторони договору не дійшли згоди щодо права, що підлягає застосуванню до цього договору, то буде застосовуватись право, яке має найбільш тісний зв'язок із договором. Вважається, що найбільший зв'язок із договором має право тієї держави, у якій сторона, що повинна здійснити виконання, яке має вирішальне значення для змісту правочину, має своє місце проживання або місцезнаходження. При цьому Закон України «Про міжнародне приватне право» визначає, що стороною, яка повинна здійснити виконання, що має вирішальне значення для змісту правочину, є:

- продавець - за договором купівлі-продажу;
- наймодавець - за договорами найму (оренди);
- підрядник - за договором підряду;
- виконавець - за договорами про надання послуг
- перевізник - за договором перевезення
- експедитор - за договором транспортного експедирування;
- повірений - за договором доручення;
- комісіонер - за договором комісії.

6. РОЗРАХУНКИ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ ДОГОВОРАМИ

У розрахунках між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту використовуються як засіб платежу іноземна валюта та грошова одиниця України - гривня. Такі розрахунки здійснюються лише через уповноважені банки в порядку, установленому Національним банком України.

Суб'єкти підприємницької діяльності можуть вільно обирати банківсько-кредитні установи, які будуть вести їх валютні рахунки та розрахунки з іноземними суб'єктами господарської діяльності, користуватись їх послугами, з додержанням при цьому вимог чинних законів України.

Здійснення платежів у іноземній валюті, що здійснюються резидентами за межі України на виконання зобов'язань у цій валюті перед нерезидентами щодо оплати продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших майнових прав, за винятком оплати валютних цінностей та за договорами (страховими полісами, свідоцтвами, сертифікатами) страхування життя, не потребує індивідуальної ліцензії.

Порядок здійснення валютних операцій на території України, загальні принципи валютного регулювання, повноваження державних органів і функції банків та інших фінансових установ України в регулюванні валютних операцій, права й обов'язки суб'єктів валютних відносин, порядок здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства встановлюються Декретом Кабінету Міністрів «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 № 15-93.

При цьому слід звернути увагу, що законодавство України дозволяє здійснювати лише ті операції, які чітко встановлені законами та нормативно-правовими актами Національного банку України, а тому, перед укладанням зовнішньоекономічного контракту, рекомендується перевірити можливість та правові підстави проведення розрахунків в іноземній валюті.

7. ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ПЕРЕКАЗІВ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ ДОГОВОРАМИ

Переказ іноземної валюти з метою, в тому числі для здійснення розрахунків за зовнішньоекономічними договорами, здійснюється на підставі платіжного доручення.

Загальні вимоги Національного банку України до оформлення клієнтами доручень на переказ коштів в іноземній валюті, їх виконання банками визначається Положенням про порядок виконання банками документів на переказ, примусове списання і арешт коштів в іноземних валютах та банківських металів, затвердженим Постановою НБУ № 216 від 28.07.2008 (надалі – Положення про виконання банками документів на переказ).

Вказаним Положенням (в редакції Постанови Національного банку № 366 від 04.08.2016р.), визначено, що для здійснення операції з переказу коштів в іноземній валюті подає до уповноваженого банку платіжне доручення в іноземній валюті, яке обов'язково має містити ряд обов'язкових реквізитів, серед яких обов'язково, окрім інших, повинен містити призначення платежу, таким чином, щоб надавати повну інформацію про платіж та документи, на підставі яких здійснюється перерахування отримувачу (продавцеві, виконавцеві та ін.) коштів в іноземній валюті.

Уповноважений банк приймає до виконання платіжне доручення в іноземній валюті або банківських металах протягом 30 календарних днів, починаючи з дня його оформлення.

Разом із платіжним дорученням в іноземній валюті платник повинен надати оригінали документів (у тому числі електронних документів) та копії або лише копії документів відповідно до нормативно-правових актів Національного банку, які потрібні уповноваженому банку для здійснення валютного контролю за правомірністю переказу іноземної валюти з рахунку платника.

Копії з оригіналів документів на паперових носіях інформації подаються платником до уповноваженого банку в електронній/паперовій формі.

Копії документів в електронній формі, які є підставою для здійснення переказу, створюються платником шляхом сканування з оригіналу документа на паперовому носії інформації, засвідчуються електронним цифровим підписом платника, накладеним відповідно до вимог законодавства у сфері надання послуг електронного цифрового підпису (далі - електронна копія документа). Електронні копії документів можуть подаватися засобами програмно-технічного комплексу «клієнт-банк», «клієнт-Інтернет-банк» тощо (якщо це визначено в договорі між банком та платником) та повинні залишатися в уповноваженому банку на зберіганні в електронному архіві.

Копії документів у паперовій формі засвідчуються підписами відповідальних осіб платника і відбитком печатки (за наявності) та залишаються в уповноваженому банку на зберіганні.

Банк має перевірити відповідність заповнення реквізитів платіжного доручення в іноземній валюті або банківських металах вимогам глави 2 Положення про порядок виконання банками документів на переказ та реквізитам, зазначеним у документах, які відповідно до нормативно-

правових актів Національного банку є підставою для переказу іноземної валюти з рахунку платника, а також поштові та платіжні реквізити контрагентів.

Уповноважений банк має право відмовитися від виконання платіжного доручення платника в іноземній валюті або банківських металах, якщо операція, яку проводить платник, не відповідає вимогам валютного законодавства.

Уповноважений банк має право відмовитися від виконання платіжного доручення в іноземній валюті, якщо платник не надав документи і відомості, що потрібні для з'ясування суті діяльності, фінансового стану, або умисно подав неправдиві відомості про себе. Уповноважений банк повертає платнику платіжне доручення в іноземній валюті без виконання і на зворотному боці платіжного доручення в іноземній валюті проставляє напис про причину його повернення.

Уповноважений банк має право відмовитися від виконання платіжного доручення платника в іноземній валюті, якщо операція, яку проводить платник, підлягає фінансовому моніторингу відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму».

8. ПОРЯДОК ЗАРАХУВАННЯ КОШТІВ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ НА РАХУНКИ ОТРИМУВАЧІВ КОШТІВ – СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Банк зараховує кошти в іноземній валюті на рахунки отримувачів коштів – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на підставі отриманих повідомлень, у яких обов'язково повинні бути зазначені найменування або прізвище та ім'я, номер рахунку отримувача і призначення платежу.

Спочатку уповноважений банк отримувача коштів зараховує кошти в іноземній валюті на рахунок кредитових сум до з'ясування, якщо в отриманому ним повідомленні не зазначені найменування або прізвище та ім'я, та/або номер рахунку.

Уповноважений банк зараховує кошти в іноземній валюті на рахунок отримувача після з'ясування ним відсутніх/неточних реквізитів у повідомленні в порядку та в строки, визначені внутрішніми положеннями банку.

У разі неможливості встановлення отримувача коштів банк повертає ці кошти платникові. Уповноважений банк отримувача коштів в разі отримання повідомлення про переказ коштів в іноземній валюті у якому не заповнено графу «Призначення платежу» (немає посилання на договір або документ, на виконання якого від нерезидента-платника надійшли кошти в іноземній валюті) або в ній зазначена помилкова інформація, звертається до банку, що обслуговує платника, та/або до отримувача коштів для з'ясування цього реквізиту в порядку, визначеному нормативно-правовими актами Національного банку.

Витрати банку, пов'язані зі з'ясуванням реквізитів, відшкодовуються в порядку, передбаченому в договорі банківського рахунку уповноваженого банку з отримувачем коштів, та відповідно до внутрішніх положень банку.

В разі отримання повідомлення з усіма заповненими реквізитами банк зараховує кошти в іноземній валюті на розподільчий рахунок юридичної особи або підприємця. Зарахування коштів в іноземній валюті здійснюється банком отримувача коштів відповідно до дати валютування, зазначеної в повідомленні, або не пізніше дня, наступного за днем отримання банком виписки з кореспондентського рахунку від банку-кореспондента з урахуванням у ній цього переказу на користь отримувача коштів.

9. ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ ПРИ ВИКОНАННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ

Всі розрахунки в зовнішньоекономічній діяльності здійснюються виключно через уповноважені банки України.

При виконанні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності зовнішньоекономічних договорів існує особливий порядок здійснення розрахунків, які передбачають проведення банками валютного контролю, який полягає у контролі за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами через ці установи та запобіганню проведення незаконних валютних операцій та/або своєчасному інформуванні уповноваженими банками, у випадках та в порядку, установлених законодавством, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку, відповідних державних органів про порушення резидентами і нерезидентами законодавства, пов'язаного з проведенням ними валютних операцій, в тому числі, в частині дотримання строків розрахунків за зовнішньоекономічними договорами.

У відповідності до Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.1994 № 185/94-ВР з урахуванням вимог Постанови Національного банку України від 07.06.2016 № 342 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» (в редакції Постанови Правління НБУ № 361 від 28.07.2016р.), виручка резидентів у іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки в уповноважених банках у строки виплати заборгованостей, зазначені в контрактах, але не пізніше 120 календарних днів з дати митного оформлення (виписки вивізної вантажної митної декларації) продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності - з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності. Перевищення зазначеного строку потребує висновку центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері економічного розвитку.

Імпортні операції резидентів, які здійснюються на умовах відстрочення поставки, в разі, коли таке відстрочення перевищує 120 календарних днів з моменту здійснення авансового платежу або виставлення векселя на користь постачальника продукції (робіт, послуг), що імпортується, потребують висновку центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері економічного розвитку.

При застосуванні розрахунків щодо імпортних операцій резидентів у формі документарного акредитиву строк, передбачений частиною першою цієї статті, діє з моменту здійснення уповноваженим банком платежу на користь нерезидента.

Порушення резидентами, крім суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність на території проведення антитерористичної операції на період її проведення, строків, передбачених статтями 1 і 2 цього Закону або встановлених Національним банком України відповідно до статей 1 і 2 цього Закону, тягне за собою стягнення пені за кожний день прострочення у розмірі 0,3 відсотка суми неоподержаної виручки (вартості недопоставленого товару) в іноземній валюті, перерахованої у грошову одиницю України за валютним курсом Національного банку України на день виникнення заборгованості.

Банк згідно з Інструкцією про порядок здійснення контролю за експортними, імпортними операціями, затвердженою Постановою Правління НБУ № 136 від 24.03.1999 (зі змінами та доповненнями), контролює дотримання резидентом установлених законодавством строків розрахунків за:

- експортною операцією резидента, якщо на дату митного оформлення або виконання резидентом робіт [надання послуг, експорту прав інтелектуальної власності, інших немайнових прав, призначених для продажу (оплатної передачі)] розрахунки за такою операцією не завершені (кошти від продажу нерезиденту товару на поточний рахунок резидента не надійшли або надійшли не в повному обсязі) або в банку немає інформації про завершення розрахунків за такою операцією;
- імпортною операцією резидента, якщо на дату оплати резидентом товару [на дату виставлення векселя на користь постачальника товару, що імпортується, а в разі застосування розрахунків у формі документарного акредитива - на дату здійснення банком платежу на користь нерезидента (дату списання коштів з рахунку банку)] нерезидентом не була здійснена поставка товару за імпортною операцією (з оформленням типів МД, зазначених в абзаці другому пункту 3.3 розділу 3 згаданої Інструкції, або документів, зазначених в абзацах третьому, четвертому пункту 3.3 розділу 3 Інструкції) або в банку немає інформації про здійснення поставки за такою операцією;
- імпортною операцією резидента, якщо на дату оплати резидентом товару [на дату виставлення векселя на користь постачальника товару, що імпортується, а в разі застосування розрахунків у формі документарного акредитива - на дату здійснення банком платежу на користь нерезидента (дату списання коштів з рахунку банку)] імпортна операція без увезення товару на територію України не була завершена або в банку немає інформації про завершення імпортової операції без увезення товару на територію України.

Інші експортні, імпортні операції перевіряються банком під час настання події (перерахування резидентом коштів на користь нерезидента, надходження від нерезидента коштів на користь резидента, отримання реєстру митних декларацій за відповідною операцією тощо) і надалі не контролюються щодо дотримання резидентом установлених законодавством України строків розрахунків за експортними, імпортними операціями згідно з цією Інструкцією.

Уповноважені банки не можуть знімати з контролю експортні операції клієнтів на підставі документів про припинення зобов'язань зарахуванням зустрічних однорідних вимог: в іноземній валюті 1-ї групи Класифікатора/російських рублях (незалежно від суми операції) або в інших валютах (якщо загальна сума зобов'язань, що припиняються зарахуванням у межах одного договору щодо експорту товарів, перевищує в еквіваленті 1 000 000 доларів США). Надходження в іноземній валюті за експортними операціями клієнтів банку мають бути продані в порядку, установленому в пункті 2 Постанови НБУ «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 07.06.2016 № 342. Виключення з цього правила становлять випадки припинення зобов'язань зарахуванням зустрічних однорідних вимог за операціями операторів телекомунікацій з оплати міжнародних телекомунікаційних послуг (міжнародного роумінгу та пропуску міжнародного трафіку).

Оплата за зовнішньоекономічними договорами здійснюється виключно у відповідності до платіжних умов зовнішньоекономічних договорів, які повинні відповідати чинному валютному законодавству України.

Банки зобов'язані в разі перерахування резидентом коштів на користь нерезидента, надходження від нерезидента коштів на користь резидента або, якщо резидент зазначений у реєстрі вивізних МД, вимагати від останнього (залежно від виду операції) копії: договору з

нерезидентом, актів, рахунків (інвойсів) або інших документів, що підтверджують здійснення експорту (імпорту) продукції, виконання робіт (надання або отримання послуг), здійснення експорту прав інтелектуальної власності, інших немайнових прав, призначених для продажу (оплатної передачі), та інших документів, необхідних банку для здійснення контролю за своєчасністю розрахунків за експортними, імпортними операціями його клієнтів [крім інвесторів (представництв іноземних інвесторів на території України) за угодами про розподіл продукції, контроль за своєчасністю розрахунків яких не здійснюється]. Банки контролюють експортні, імпортні операції, які здійснюються на підставі правочинів, учинених в електронній формі відповідно до законодавства України в сфері електронної комерції, на підставі електронних документів (повідомлень), поданих в електронній формі та/або у формі паперових копій електронних документів (повідомлень).

За наявності кількох документів з різними датами підписання з метою контролю за дотриманням резидентом законодавчо встановлених строків розрахунків використовується той з документів, який підтверджує фактичне виконання робіт або надання (отримання) послуг згідно з усіма умовами, передбаченими договором, і який підписаний раніше.

Окрім контролю за строками розрахунків, та дотримання вимог Постанови НБУ від 07.06.2016 № 342 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України, банк має право вимагати документи, що підтверджують правомірність проведення будь-яких операцій клієнта з іноземною валютою. У разі відмови надати запитовані банком документи, банк має право відмовити у проведенні валютної операції або повідомити про порушення податкові органи та Національний банк у встановленому нормативними документами порядку.

Порядок здійснення купівлі та/або перерахування іноземної валюти з метою здійснення авансових платежів (попередньої оплати) в іноземній валюті за імпорт товару визначається постановою Правління Національного банку України від 23 лютого 2015 року N 124 «Про особливості здійснення деяких валютних операцій».

При здійсненні валютного контролю, перш за все йде мова про операції з валютними цінностями, до яких, зокрема, але не виключно, належить іноземна валюта. Національним банком при встановленні режиму здійснення операцій з іноземною валютою, використовується таке поняття, як Класифікатор іноземних валют, затверджений Національним банком.

Постановою Національного банку N 269 від 19 квітня 2016 року «Про внесення змін до Класифікатора іноземних валют та банківських металів» (далі - Постанова N 269), внесено зміни до Класифікатора іноземних валют та банківських металів. Вказані зміни передбачають розширення переліку конвертованих валют, які широко використовуються для здійснення платежів за міжнародними операціями, валюти країн - членів Європейського Союзу, та належать до I групи Класифікатора.

Відповідно, при здійсненні операцій з іноземною валютою, яка у відповідності до останніх змін віднесена до I групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів, необхідно враховувати обмеження та спеціальні режими, встановлені для таких вільно конвертованих іноземних валют.

10. ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ОПЕРАЦІЯМИ РЕЗИДЕНТІВ, ЯКІ ПЕРЕДБАЧАЮТЬ ЕКСПОРТ ПОСЛУГ НЕРЕЗИДЕНТАМ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

Щодо здійснення контролю за операціями з експорту резидентами [біржі фрілансу (програмісти, дизайнери, копірайтери, перекладачі), прямі продажі (програмісти, дизайнери, копірайтери, перекладачі), магазини аплікацій (програмісти), стоки (фотографи, ілюстратори, оператори), торгівельні майданчики (майстри, посередники з продажу товарів Made In Ukraine), рекламні посередники (власники сайтів, блогери) тощо] послуг нерезидентам через мережу Інтернет.

Законодавством України, зокрема, Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», Декретом Кабінету Міністрів України від 19.02.93 N 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», Інструкцією про порядок здійснення контролю за експортними, імпортними операціями, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 24.03.99 N 136, Положенням про валютний контроль, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 08.02.2000 N 49, постановою Правління Національного банку України від 07.06.2016 № 342 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України», встановлені строки розрахунків за експортними та імпортними операціями резидентів, на уповноважені банки покладений обов'язок щодо контролю за дотриманням резидентами законодавчо встановлених строків за цими операціями, які здійснюються через уповноважені банки, а також визначений порядок здійснення такого контролю.

Так, відповідно до статті 1 Закону «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», постановою Правління Національного банку України від 07.06.2016 № 342 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» в разі експорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності виручка резидентів у іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки в уповноважених банках у строки виплати заборгованостей, зазначені в контрактах, але не пізніше 120 календарних днів з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності.

На виконання зазначених вище норм для здійснення контролю за дотриманням резидентами законодавчо встановлених строків розрахунків (зокрема, для відліку цих строків) за операціями, що передбачають експорт робіт (послуг), прав інтелектуальної власності нерезидентам, банки в разі надходження від нерезидентів коштів на користь резидентів вимагають від клієнтів копії договорів з нерезидентами, а також актів та інших документів, що підтверджують виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності.

Щодо форми зовнішньоекономічного договору за операціями з експорту резидентами послуг нерезидентам через мережу Інтернет необхідно зауважити, що згідно із законодавством України, зокрема Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Положенням про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) документи, що застосовуються у міжнародній практиці, можуть виступати в ролі зовнішньоекономічного договору, якщо вони відповідатимуть певним умовам.

Зокрема, такі документи можуть вважатись договором у випадку, якщо будуть належно оформлені, міститимуть достатню інформацію про сторони, між якими мають здійснюватися розрахунки, умови та вимоги, згідно з якими встановлюються зобов'язання, а також прийняття

стороною пропозиції (оферти) і вчинення нею відповідних дій. Це можуть бути публічна пропозиція про угоду (оферта) і підтвердження про її прийняття іншою стороною, «інвойс» (рахунок-фактура) або інші.

Щодо документів, які використовуються банком в якості підтвердження експорту послуг та є підставою для відліку законодавчо встановлених строків розрахунків, законодавство України не встановлює вичерпного переліку документів, що підтверджують виконання резидентом робіт, надання послуг, передавання прав інтелектуальної власності нерезиденту, і є підставою для відліку банком законодавчо встановленого строку розрахунків за відповідною експортною операцією. При цьому акт виконаних робіт, наданих послуг, переданих прав інтелектуальної власності може бути лише одним із таких документів.

Якщо згідно з умовами експортного договору документом, який засвідчує надання резидентом послуг, виконання робіт нерезиденту, є, наприклад, «інвойс» (рахунок-фактура) або інший документ, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності, то саме цей документ має вимагатися банком для здійснення валютного контролю і бути підставою для відліку банком законодавчо встановленого строку розрахунків за відповідною експортною операцією.

Щодо засвідчення таких документів відповідно до вищевказаного пункту Інструкції N 136 для копій документів, що подаються резидентом до банку, достатнім є засвідчення власноручним підписом резидента (уповноваженої ним особи) та відбитком його печатки (за наявності).

11. КОНТРОЛЬ СТРОКІВ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЕКСПОРТНИМИ, ІМПОРТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

На виконання Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.93 № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», Національний банк України Інструкцією про порядок здійснення контролю за експортними, імпортними операціями, затвердженою Постановою НБУ від 24.03.1999р. № 136, визначає спеціальний порядок здійснення уповноваженими банками контролю за дотриманням резидентами встановлених законодавством України строків розрахунків за експортними, імпортними операціями.

Виручка резидентів за експорт товарів, робіт, послуг підлягає зарахуванню на їх рахунки в банках у строки виплати заборгованостей, зазначені в контрактах, але не пізніше 120 календарних днів з дати оформлення митної декларації на продукцію, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг, прав інтелектуальної власності) - з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності.

Відлік законодавчо встановленого строку розрахунків банк починає з наступного календарного дня після дня оформлення митної декларації або підписання акта (іншого документа).

Банк знімає експортну операцію резидента з контролю після зарахування виручки за цією операцією на поточний рахунок останнього.

Надходження в іноземній валюті, за операціями з експорту та імпорту товарів, робіт послуг, підлягають обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку України, у тому числі безпосередньо Національному банку України, у розмірі 65 відсотків. Решта надходжень в іноземній валюті залишається в розпорядженні резидентів та нерезидентів і використовується ними відповідно до правил валютного регулювання.

При здійсненні контролю за строками розрахунків в іноземній валюті датою надходження виручки в іноземній валюті є дата надходження коштів на поточний рахунок резидента, який здійснив експортну операцію, а не дата надходження коштів до банку на розподільчий рахунок.

Додатковою підставою для зняття експортної операції з контролю, крім зарахування виручки, може бути:

- письмове повідомлення іншого банку про зарахування виручки за цією операцією на відкритий у цьому банку поточний рахунок резидента, засвідчене підписом відповідальної особи та відбитком печатки банку (у повідомленні зазначається вся наявна в реквізитах платежу інформація: номер і дата договору, сума платежу - у тій частині, у якій відомості передаються іншому банку, тощо). Зазначене повідомлення надається на письмовий запит такого резидента або банку (з письмового дозволу резидента) лише банку, який зазначений у запиті резидента або якому резидент дозволив цей запит;
- письмове повідомлення іншого банку про надходження реєстру митних декларацій за цією операцією резидента, засвідчене підписом відповідальної особи та відбитком печатки банку (у повідомленні надається вся наявна в реєстрі митних декларацій інформація). Зазначене

повідомлення надається на письмовий запит резидента або банку (з письмового дозволу резидента) лише банку, який зазначений у запиті резидента або якому резидент дозволив цей запит.

Якщо взаємні зобов'язання за експортним договором частково або повністю не виконані та відбувається часткове або повне повернення резиденту продукції, що була поставлена ним нерезиденту за договором, на підставі інформації про зазначену операцію у реєстрі митних декларацій (яка оформляється з використанням МД типу ІМ-40 «Імпорт», ІМ-41 «Реімпорт», ІМ-75 «Відмова на користь держави», ІМ-76 «Знищення або руйнування»).

За відсутності інформації про зазначену операцію в реєстрі МД додатковою підставою для зняття експортної операції резидента з контролю може бути письмове повідомлення митного органу, засвідчене підписом його керівника (заступника керівника), а також засвідчена в установленому законодавством України порядку копія зазначеної МД, що отримані на письмовий запит цього резидента.

Імпортні операції резидентів, які здійснюються на умовах відстрочення поставки, в разі, коли таке відстрочення перевищує 120 календарних днів з моменту здійснення авансового платежу, виставлення векселя на користь постачальника товару, що імпортується, або при застосуванні розрахунків у формі документарного акредитива з моменту здійснення банком платежу на користь нерезидента, потребують одержання висновку спеціально уповноваженого державного органу.

Відлік законодавчо встановленого строку розрахунків банк починає з наступного календарного дня після дня здійснення авансового платежу, виставлення векселя на користь постачальника товару, що імпортується, або при застосуванні розрахунків у формі документарного акредитива з моменту здійснення банком платежу на користь нерезидента, потребують одержання висновку.

Банк знімає з контролю операцію резидента в разі імпорту товару з увезенням його на територію України після:

- отримання інформації про цю операцію в реєстрі митних декларацій <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0374-12/paran16#n16> (типу ІМ-40 «Імпорт», ІМ-41 «Реімпорт», ІМ-72 «Магазин безмитної торгівлі», ІМ-75 «Відмова на користь держави», ІМ-76 «Знищення або руйнування») - якщо для митного оформлення продукції використовується МД;
- пред'явлення резидентом документа, який використовується для митного оформлення продукції, - якщо для митного оформлення продукції не використовується МД;
- пред'явлення резидентом документа, який згідно з умовами договору засвідчує виконання нерезидентом робіт, надання послуг, передавання прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав, призначених для продажу (оплатної передачі), - в інших випадках;
- письмове повідомлення іншого банку, якому митний орган надіслав інформацію про цю операцію резидента, про отримання такого реєстру, засвідчене підписом відповідальної особи і відбитком печатки банку (у повідомленні зазначаються номер і дата реєстру, уся наявна в реєстрі інформація про операцію резидента, а також вартість продукції в тій частині, у якій відомості передаються іншому банку). Зазначене повідомлення надається на письмовий запит такого резидента або банку (з письмового дозволу резидента) лише банку, який зазначений у запиті резидента або якому резидент дозволив цей запит.

Підставою для зняття банком з контролю експортної, імпоротної операцій резидента за умови надання останнім документів, що необхідні банку для здійснення контролю за своєчасністю розрахунків за експортними, імпортними операціями цього резидента, крім підстав, передбачених іншими розділами цієї Інструкції, може бути:

- письмове повідомлення митного органу, засвідчене підписом керівника (його заступника), а також копія митної декларації (типу ІМ-40 «Імпорт», ІМ-41 «Реімпорт», ІМ-72 «Магазин безмитної торгівлі», ІМ-75 «Відмова на користь держави», ІМ-76 «Знищення або руйнування»), засвідчена в установленому законодавством України порядку, надана на письмовий запит резидента (якщо немає інформації про зазначену митну декларацію у реєстрі митних декларацій);
- письмове повідомлення податкового органу про відсутність порушень законодавчо встановлених строків розрахунків за експортними, імпортними операціями резидента, про які банком надавалася інформація про наявність порушень строків розрахунків цьому податковому органу. Зазначене повідомлення надсилається банку і має бути засвідчене підписом керівника (заступника керівника) податкового органу. У повідомленні зазначаються такі обов'язкові реквізити: повне найменування резидента/прізвище, ім'я, по батькові, місцезнаходження/місце проживання, ідентифікаційний код за ЄДРПОУ/ ідентифікаційний номер за ДРФО (за наявності), номер і дата договору, повне найменування нерезидента, країна його реєстрації, термін проведення перевірки або інформація, яка є підставою для зняття експортної, імпоротної операції з контролю.

У відповідності до Постанови НБУ «Про особливості здійснення деяких валютних операцій» від 23 лютого 2015 року N 124, авансові платежі (попередня оплата) в іноземній валюті за імпорт товару за зовнішньоекономічним договором (контрактом), загальна вартість якого перевищує 50 000 доларів США (еквівалент цієї суми в іншій іноземній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на день укладення договору), здійснюється лише за умови підтвердження Національним банком України.

Підтверджені платежі виконуються не раніше третього операційного дня з дня подання уповноваженим банком інформації про ці платежі в реєстрі.

Авансові платежі (попередня оплата) в іноземній валюті за імпорт товару за зовнішньоекономічним договором (контрактом), загальна вартість якого перевищує 1 000 000 доларів США (еквівалент цієї суми в іншій іноземній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на день укладення договору), здійснюються виключно з використанням акредитивної форми розрахунків з підтвердженням банком, рейтинг якого за класифікацією однієї з провідних світових рейтингових компаній (Fitch Ratings, Standard & Poor's, Moody's) відповідає вимогам до першокласних банків (не нижче інвестиційного класу).

Вимоги щодо авансових розрахунків шляхом акредитивної форми розрахунків, у разі, якщо загальна вартість контракту перевищує 1 000 000 доларів США, не поширюються на імпортні операції резидентів з купівлі:

- товарів за рахунок коштів, залучених безпосередньо цими резидентами за кредитами, позиками відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або від міжнародних фінансових організацій, членом яких є Україна,

або від міжнародних фінансових організацій, за договорами з якими Україна зобов'язалася забезпечувати правовий режим, який надається іншим міжнародним фінансовим організаціям;

- товарів військового призначення, товарів подвійного використання та послуг (технічної допомоги) подвійного використання, визначених Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»;
- нафти, що класифікується в товарній підкатегорії 2709 00 90 00 згідно з УКТЗЕД;
- газу природного, що класифікується в товарних підкатегоріях 2711 11 00 00, 2711 21 00 00 згідно з УКТЗЕД;
- неопромінених паливних елементів (твелів), що класифікуються в товарній підкатегорії 8401 30 00 00 згідно з УКТЗЕД;
- електроенергії, що класифікується в товарній підкатегорії 2716 00 00 00 згідно з УКТЗЕД;
- бензинів, мазуту та дизпалива, що класифікуються в товарній позиції 2710 згідно з УКТЗЕД, крім товарних підкатегорій 2710 91 00 00 та 2710 99 00 00.

Копії документів, що подаються до банку (у тому числі копії, перекладені на українську мову), засвідчуються власноручно підписом резидента (уповноваженої ним особи) та відбитком його печатки (за наявності).

Банки мають право вимагати від резидентів перекладу на українську мову договорів з нерезидентами, які складені іноземною мовою, та інших документів, що необхідні для здійснення контролю за своєчасністю розрахунків за експортними, імпорнтними операціями їх клієнтів.

Не перекладаються на українську мову документи, складені російською мовою, а також ті, текст яких викладено іноземною мовою з одночасним його викладенням українською (російською) мовою.

Не перекладаються на українську мову документи, які складені іноземною мовою, за умови, що вони відрізняються лише цифровою інформацією та/або даними щодо конкретних фізичних осіб (прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання) або юридичних осіб (найменування, місцезнаходження) від зразка, який перекладено з іноземної мови з дотриманням вимог абзацу другого цього пункту.

У випадках, якщо резидент-постачальник отримує меншу суму виручки від реалізації товарів (робіт, послуг), ніж визначена в договорі, і таке зменшення не стосується ситуації, коли між сторонами погоджено зменшення обсягу поставки або зменшення ціни товару, причинами зменшення виручки може бути, наприклад, комісія, яку банк-нерезидент зняв з суми коштів, перерахованої покупцем-нерезидентом.

Такий платіж все ж залишиться частиною виручки у разі, якщо в ЗЕД-договорі (контракті) прописана обов'язок резидента сплатити комісію іноземних банків (пп. «е» п. 1.8 Інструкції про порядок здійснення контролю за експортними, імпорнтними операціями, затвердженої Постановою НБУ № 136 від 24.03.1999р.). Ця сума комісії, яку утримав банк-нерезидент, повинна бути підтверджена банківським документом. Яким документом в цьому разі треба керуватися, роз'яснюють фахівці НБУ в листі від 19.01.2012 р. № 23-010/186, – таким банківським документом, що підтверджує утримання закордонним банком комісії, може виступати SWIFT-повідомлення.

Буває так, що ЗЕД-контрактом передбачена оплата комісії саме резидентом. Якщо ж за кожним окремим платежем вона не перевищує 50 євро (або еквівалент цієї суми в іншій інвалюті) - тоді підтверджувати такі витрати документально не потрібно (пп. «е» п. 1.8 Інструкції про порядок здійснення контролю за експортними, імпортними операціями, затвердженої Постановою НБУ № 136 від 24.03.1999р.).

Часом у ЗЕД-контракті не прописано, що комісію банку за перерахування коштів сплачує резидент, але такі витрати стягує банк-нерезидент саме з суми оплати за товари. У такому випадку резидент-постачальник, звичайно ж, недоотримає виручку від реалізації товарів і порушить граничний термін проведення розрахунків у ЗЕД діяльності - 120 днів (див. ст. 1 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» та п. 1 Постанови НБУ «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринку України» від 07.06.2016 № 342 в редакції постанови Правління НБУ № 361 від 28.07.2016). Це може спричинити, зокрема, санкції, передбачені ст. 4 України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті».

Щоб уникнути можливих санкцій через недоотримання виручки радимо один з варіантів:

- прописувати в договорі, що банк нерезидента отримає комісійну винагороду за перерахування коштів окремим платежем з рахунку резидента;
- при укладанні контрактів вказувати, що витрати, пов'язані з перерахуванням плати за товар, несе нерезидент.

12. ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКІВ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ КОНТРАКТАМИ

У відповідності до Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», з урахуванням Постанови НБУ № 342 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 7 червня 2016 року N 342, Інструкції про порядок здійснення контролю за експортними, імпорнтними операціями, затвердженої Постановою НБУ № 136 від 24.03.1999, для розрахунків у іноземній валюті (у разі здійснення експортних операцій на умовах відстрочення оплати після поставки товару) або відстрочення поставки (у разі здійснення імпорнтних операцій на умовах відстрочення поставки товарів) з перевищенням законодавчо встановлених строків, потребує висновку центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері економічного розвитку.

Строки, зазначені у статтях 1 і 2 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» або встановлені Національним банком України, можуть бути продовжені центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, у разі виконання резидентами операцій за договорами виробничої кооперації, консигнації, комплексного будівництва, тендерної поставки, гарантійного обслуговування, поставки складних технічних виробів і товарів спеціального призначення. На сьогоднішній день, надання таких висновків здійснюється Міністерством економічного розвитку та торгівлі України.

Визначення механізму віднесення операцій резидентів до таких, що здійснюються за договорами виробничої кооперації, консигнації, комплексного будівництва, тендерної поставки, гарантійного обслуговування, поставки складних технічних виробів і товарів спеціального призначення, а також умови видачі висновків щодо перевищення встановлених у статтях 1 і 2 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» строків проведення розрахунків за такими операціями, встановлюється Порядком продовження строків розрахунків за зовнішньоекономічними операціями затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2007 р. N 1409.

Вказаний порядок поширюється на всіх резидентів - суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форми власності.

Згаданим Порядком визначається перелік операцій, що здійснюються резидентами, щодо яких може бути отримано висновок про продовження строків розрахунків, а саме:

- 1) Під час виконання **договорів виробничої кооперації**** - операції з поставки сировини, матеріалів, вузлів, деталей, запасних частин, заготовок напівфабрикатів, комплектувальних та інших виробів галузевого і міжгалузевого призначення, що технологічно взаємозв'язані і необхідні для виготовлення кінцевої продукції, а також операції з надання послуг з виконання проектних, ремонтних робіт та технічного обслуговування, пов'язаних з виготовленням та реалізацією кінцевої продукції.
- 2) Під час виконання **договорів консигнації**** - операції з реалізації товарів, відповідно до яких одна сторона (консигнатор) зобов'язується за дорученням другої сторони (консигнанта) продати протягом визначеного часу (строку дії угоди консигнації) за обумовлену винагороду з консигнаційного складу від свого імені товари, які належать консигнанту.

3) Під час виконання **договорів комплексного будівництва** - операції з виконання проектних і проектно-пошукових робіт, передачі «ноу-хау» в галузі будівництва та виробництва будівельних матеріалів, конструкцій, виконання будівельних, спеціальних та будівельно-монтажних робіт, у тому числі під час виконання договорів про реалізацію проектів за схемою «будувати - експлуатувати - передавати» (Build-Operate-Transfer), здійснення шефмонтажу та авторського нагляду в будівництві, виконання пусконаладжувальних та гарантійних робіт (надання послуг), а також з поставки машин і механізмів, матеріалів, обладнання, будівельних конструкцій та матеріалів для виконання зазначених робіт (надання послуг).

4) Під час виконання **договорів тендерної поставки** - операції з поставки товарів (виконання робіт, надання послуг), замовлених за результатами міжнародних торгів (тендерів).

5) Під час виконання **договорів гарантійного обслуговування** - експортні операції з поставки товарів (виконання робіт, надання послуг), умовами яких передбачено проведення розрахунків частинами після підписання відповідних актів технічного приймання (випробовування, установки, монтажу, налагодження) товарів (робіт, послуг), а також проведення остаточних розрахунків після завершення відповідного гарантійного періоду.

6) Під час виконання **договорів поставки складних технічних виробів** - імпортні операції з поставки устаткування частинами або складних технічних виробів, що потребують установки, монтажу, налагодження, гарантійного обслуговування і введення їх у дію на місці експлуатації, а також з поставки складних технічних виробів, строк виготовлення та транспортування яких перевищує 180 днів.

7) Під час виконання **договорів поставки товарів спеціального призначення** - операції з міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання згідно з переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Надання висновку здійснюється за умови надання резидентом наступних документів:

- листа-звернення, що містить дані про стан виконання зовнішньоекономічного договору (контракту) на момент звернення, із зазначенням суми заборгованості та обґрунтуванням необхідності продовження встановленого строку на певний період;
- засвідченої в установленому порядку копії зовнішньоекономічного договору (контракту), в якому зазначаються адреса та банківські реквізити іноземних контрагентів. Якщо договір укладено іноземною мовою, заявник додає його переклад на українську мову;
- засвідчених в установленому порядку копій документів, що підтверджують здійснення зовнішньоекономічної операції, зокрема платіжних банківських документів, довідок банків, вантажних митних декларацій, коносаментів, актів приймання-передачі товару (виконання робіт, надання послуг).

Мінекономрозвитку розглядає подані резидентом документи протягом 10 робочих днів після дати їх реєстрації і видає висновок або письмово відмовляє у його видачі із зазначенням підстави.

При цьому, слід звернути увагу, що строк продовження розрахунків не може починатися раніше дати реєстрації в Мінекономрозвитку зазначених документів.

13. КУПІВЛЯ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ ДОГОВОРАМИ

У разі відсутності власних коштів в іноземній валюті, для здійснення розрахунків за зовнішньоекономічними договорами, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності здійснюють купівлю іноземної валюти виключно у відповідності до Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 10.08.2005 № 281 з урахуванням Постанови НБУ від 07.06.2016 № 342 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України».

Клієнти-резиденти (юридичні особи та фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності) мають право купити, обміняти іноземну валюту з метою здійснення розрахунків з нерезидентами за торговельними операціями на підставі таких документів, відповідно до угоди:

- заяви про купівлю іноземної валюти;
- договору з нерезидентом, оформленого відповідно до вимог законодавства України;
- акта (здавання-приймання тощо) або іншого документа, який свідчить про надання послуг, виконання робіт, імпорт прав інтелектуальної власності, якщо оплачуються отримані послуги (права), виконані роботи;
- документів, що передбачені для документарної форми розрахунків (акредитив, інкасо), вексельної форми розрахунків (вексель, яким резидент-імпортер оформив заборгованість перед нерезидентом за договором), якщо договір передбачає такі форми розрахунків.

Купівля, обмін іноземної валюти з метою проведення розрахунків з нерезидентом за поставлені в Україну товари (які відповідно до законодавства підлягають митному оформленню) здійснюються суб'єктом ринку за наявності в реєстрах митних декларацій інформації про ввезення та випуск у вільний обіг на митній території України товарів за відповідним зовнішньоекономічним договором клієнта-резидента.

Купівля, обмін іноземної валюти з метою оплати векселя, яким резидент-імпортер оформив заборгованість перед нерезидентом за договором, дозволяється лише за наявності в реєстрах митних декларацій інформації про ввезення та випуск у вільний обіг на митній території України товарів (які відповідно до законодавства підлягають митному оформленню) або в разі пред'явлення документа, який згідно з умовами зовнішньоторговельного договору засвідчує виконання нерезидентом робіт, отримання резидентом послуг.

Клієнти-резиденти (юридичні особи та фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності) мають право купити, обміняти іноземну валюту з метою проведення розрахунків з нерезидентами за імпорт продукції (послуг), який здійснюється без увезення із-за кордону цієї продукції (послуг) на територію України, на підставі таких документів:

- заяви про купівлю іноземної валюти;

- договору з нерезидентом, оформленого відповідно до вимог законодавства України;
- договору, який передбачає продаж продукції нерезиденту за межами України та зарахування виручки від продажу зазначеної продукції на рахунки цього резидента в уповноважених банках, або документів, які підтверджують потребу використання ним цієї продукції для власних потреб за межами України, якщо цей резидент виробляє продукцію, виконує роботи, надає послуги за межами України;
- документів, що передбачені для документарної форми розрахунків (акредитив, інкасо), вексельної форми розрахунків (вексель, яким резидент-імпортер оформив заборгованість перед нерезидентом за договором), якщо договір передбачає такі форми розрахунків.

Клієнти-резиденти (юридичні особи та фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності) мають право купувати, обмінювати іноземну валюту через один банк за кожним зовнішньоекономічним договором з нерезидентом для розрахунків за торговельними операціями.

Клієнт-резидент має право перевести відповідний зовнішньоекономічний договір на обслуговування до іншого банку на підставі письмового звернення, яке має бути зареєстровано згідно з внутрішнім положенням з організації діловодства. Це письмове звернення має містити дозвіл клієнта-резидента на отримання інформації про незавершені розрахунки за зовнішньоекономічним договором від суб'єкта ринку, через який здійснювалися розрахунки за цим договором.

Банк, до якого переводиться на обслуговування зовнішньоекономічний договір, не пізніше третього робочого дня з дня отримання письмового звернення клієнта-резидента зобов'язаний звернутися до банку, через який здійснювалися розрахунки за зовнішньоекономічним договором, для отримання всієї наявної в нього інформації про незавершені розрахунки резидента за цим договором (номер і дата реєстру митних декларацій, наявна в реєстрі інформація про операцію резидента, обсяги купленої, обмінюваної та перерахованої іноземної валюти за договором тощо) за підписом уповноваженої особи банку. При цьому, обмін інформацією між суб'єктами ринку здійснюється засобами електронної пошти Національного банку.

При здійсненні купівлі іноземної валюти за дорученням клієнтів кошти в гривнях попередньо зараховуються на окремий аналітичний рахунок з якого кошти можуть бути перераховані для купівлі іноземної валюти не раніше наступного операційного дня з дня зарахування гривень на цей рахунок. На такий рахунок перераховується такий обсяг коштів у гривнях, що достатній для здійснення операцій з купівлі зазначеної в заяві суми іноземної валюти, перерахованого за курсом гривні до іноземної валюти в день зарахування коштів у гривнях на спеціальний рахунок, але не нижче ніж офіційний курс гривні до іноземної валюти, установлений Національним банком України на цей день.

У разі зміни курсу іноземної валюти в день здійснення операції з купівлі іноземної валюти дозволяється додатково зараховувати кошти в гривнях на спеціальний рахунок у сумі, якої не вистачає для виконання заяви клієнта про купівлю іноземної валюти. Якщо клієнт не має можливості перерахувати додаткову суму гривень на купівлю іноземної валюти та згоден на придбання меншої суми іноземної валюти, то банк здійснює купівлю іноземної валюти на суму, меншу, ніж зазначена в заяві про купівлю іноземної валюти.

Перерахування коштів у гривнях, у випадку, якщо такі кошти не залучені резидентом у формі кредиту, на кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у гривнях, відкриті в уповноважених банках, за дорученням клієнтів-резидентів за укладеними цими клієнтами договорами

(контрактами) з нерезидентами не раніше третього операційного дня з дня зарахування цих коштів на окремий рахунок, за виключенням перерахувань, що здійснюються за рахунок цільових бюджетних коштів, або на кореспондентські рахунки Європейського банку реконструкції та розвитку в гривнях, відкриті в уповноважених банках.

У разі, якщо резидент має кошти в іноземних валютах, розміщених на поточних та депозитних рахунках, на балансових рахунках 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання» як грошове забезпечення (покриття) клієнта за гарантіями / контргарантіями / резервними акредитивами, у цьому та/або інших уповноважених банках в розмірі, що перевищує 25 000 доларів США (в еквіваленті за офіційним курсом гривні до відповідних валют), то купівля іноземної валюти не здійснюється. Такий клієнт-резидент виконує зобов'язання в іноземній валюті за рахунок наявних у нього коштів в іноземній валюті.

З метою виконання такої вимоги, при здійсненні операцій з купівлі іноземної валюти резидент зобов'язаний надати уповноваженому банку інформацію про загальну суму коштів в іноземній валюті, що розміщені на поточних і депозитних рахунках клієнта, на балансових рахунках 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання» як грошове забезпечення (покриття) клієнта за гарантіями/ контргарантіями / резервними акредитивами, в уповноважених банках (або їх відсутність) та інформацію щодо наявності в клієнта підстав для застосування виключень, передбачених цим підпунктом, на дату подання заяви [підтвердження має бути засвідчене підписом клієнта (для юридичних осіб - підписом керівника або уповноваженої ним особи) і відбитком його печатки (за наявності) або, якщо це передбачено договором банківського рахунку, - в електронному вигляді засобами програмно-технічного комплексу «клієнт-банк», «клієнт-Інтернет-банк» тощо.

При дотриманні вказаної вимоги не враховуються наступні кошти:

- на вкладних (депозитних) рахунках клієнта, майнові права на які надані банку в заставу відповідно до договору застави, за умови забезпечення безперервного контролю і доступу банку-кредитора до цих коштів у разі невиконання клієнтом зобов'язань за кредитним договором. Зазначене виключення не поширюється на кошти, розміщені на вкладному (депозитному) рахунку в банку, майнові права за якими надані банку в заставу після 15 квітня 2015 року, крім випадків, коли таке надання пов'язано з необхідністю покриття боргу вкладом (депозитом) з урахуванням ризику перерахування однієї валюти в іншу на рівні, що встановився до 15 квітня 2015 року включно, та не спричинено заміною застави за цим зобов'язанням;
- що були розміщені на депозитних рахунках до 03 березня 2015 року включно;
- які розміщені на рахунку(ах) у банку, віднесеному до категорії неплатоспроможних, щодо якого запроваджена процедура тимчасової адміністрації або щодо якого здійснюється ліквідація;
- на рахунках клієнта, що були куплені ним, але не використані в установленій законодавством строк;
- на рахунках клієнта, за якими були надані платіжні доручення, що не виконані банками у зв'язку з включенням їх до відповідних реєстрів, що подані до Національного банку України в період до дати подання клієнтом заяви про купівлю іноземної валюти включно (крім операцій клієнта, за якими було отримано від Національного банку України повідомлення про непідтвердження можливості їх здійснення);

- на рахунках клієнта, на які накладено арешт;
- на рахунку клієнта-посередника, що отримані ним за договорами комісії, доручення, консигнації, агентськими угодами та підлягають подальшому перерахуванню власникам цих коштів;
- на депозитному рахунку Асоціації міжнародних автомобільних перевізників України для виконання гарантійних зобов'язань за операціями, що провадяться із застосуванням книжок міжнародних дорожніх перевезень відповідно до Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 1975 року, в обсязі, який був унесений учасниками під час вступу до асоціації з 01 січня 1994 року до 31 грудня 1995 року;
- на рахунках клієнта, якими представлені страхові резерви [для операцій з купівлі іноземної валюти страховиками, Моторним (транспортним) страховим бюро України];
- що надійшли на рахунок клієнта як кредит/позика від Міністерства фінансів України, міжнародних фінансових організацій, членом яких є Україна, або від міжнародних фінансових організацій, за договорами з якими Україна зобов'язалася забезпечувати правовий режим, який надається іншим міжнародним фінансовим організаціям (за умови наявності зобов'язань цільового використання коштів кредиту/позики);
- що надійшли на рахунок клієнта за проектами (програмами) міжнародної технічної допомоги, що пройшли державну реєстрацію, та мають використовуватися відповідно до обумовлених таким проектом (програмою) цілей;
- що належать до 3-ї групи Класифікатора.

При здійсненні валютних операцій, які передбачають купівлю іноземної валюти з метою здійснення розрахунків за зовнішньоекономічними договорами, уповноважені банки формують реєстр операцій за дорученнями клієнтів із купівлі іноземної валюти/перерахування за межі України іноземної валюти/перерахування коштів у гривнях на користь нерезидентів через кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у гривнях, відкриті в уповноважених банках (далі - реєстр), та подають його до Національного банку України в день отримання від клієнта заяви про купівлю іноземної валюти/платіжного доручення.

Якщо сума заяви про купівлю іноземної валюти/платіжного доручення на перерахування за межі України іноземної валюти/платіжного доручення на перерахування коштів у гривнях на користь нерезидента через кореспондентський рахунок банку-нерезидента в гривнях дорівнює або більше еквівалента 50 000 доларів США на дату заяви на купівлю валюти/платіжного доручення, або резидент здійснює авансову оплату то уповноважений банк разом із реєстром подає копії документів (у сканованому вигляді), які є підставою для здійснення цих операцій. При цьому, пакет документів, що подаються до Національного банку України для підтвердження можливості здійснення відповідних операцій, має додатково містити за операціями з імпорту послуг - відповідний акт цінової експертизи (погодження) у випадках, передбачених постановою Правління Національного банку України від 30 грудня 2003 року № 597 «Про переказування коштів у національній та іноземній валюті на користь нерезидентів за деякими операціями».

З метою запобігання непродуктивному відпливу капіталу за кордон Національний банк України має право запитувати й отримувати від уповноваженого банку копії додаткових документів, а уповноважені банки, в свою чергу мають право запитувати таку інформацію та документи у клієнтів – суб'єктів підприємницької діяльності. Також, Національний банк України з цією метою має право запитувати від центральних органів виконавчої влади, правоохоронних органів, Державного інформаційно-аналітичного центру моніторингу зовнішніх товарних ринків, інших державних та комерційних установ і організацій інформацію чи додаткові документи, необхідні для з'ясування обставин щодо конкретної операції, інформація про яку була подана банком у відповідному реєстрі.

Операція клієнта, інформація про яку була включена банком до реєстру, що був поданий до Національного банку України, та для здійснення якої планувалася купівля іноземної валюти, може бути виконана клієнтом за рахунок власних (некуплених) коштів в іноземній валюті (у межах погодженої суми купівлі) без повторного включення інформації про переказ цих коштів до реєстру (за умови, що за операцією клієнта не було отримано від Національного банку України повідомлення про непідтвердження можливості її здійснення).

Уповноваженим банкам забороняється проводити операцію клієнта в разі отримання від Національного банку України повідомлення про непідтвердження можливості її здійснення. Підтверджені операції можуть бути виконані не раніше третього операційного дня з дня подання уповноваженим банком інформації про ці операції в реєстрі.

Національний банк має право не підтверджувати можливість здійснення операції, включеної до реєстру, якщо за результатами аналізу документів виявлені ознаки, що можуть свідчити про здійснення банками ризикової діяльності або дійшов висновку, що характер або наслідки фінансових операцій можуть нести реальну або потенційну небезпеку використання банку з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму або фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

Купівля іноземної валюти за дорученням клієнтів за рахунок коштів у гривні, залучених цими клієнтами у формі кредиту забороняється.

14. ВИКОРИСТАННЯ ГОТІВКОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ ПРИ РОЗРАХУНКАХ ЗА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИМИ ДОГОВОРАМИ

У відповідності до Правил використання готівкової іноземної валюти на території України, затверджених Постановою НБУ № 200 від 30.05.2007р., можливе здійснення розрахунків за зовнішньоекономічним договором за умови дотримання наступних умов:

- загальна сума розрахунків за одним договором не може перевищувати 10 000 доларів США, або еквівалент цієї суми в іншій вільно конвертованій іноземній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком на день здійснення операції;
- експортним договором повинно бути передбачено повну або часткову оплату нерезидентом - суб'єктом підприємницької діяльності продукції, виконаних робіт, отриманих послуг у готівковій вільно конвертованій іноземній валюті;
- уповноважений банк приймає кошти з метою таких розрахунків у разі наявності оригіналу митної декларації або довідки про зняття повноважним представником нерезидента - суб'єкта підприємницької діяльності готівкової іноземної валюти з картрахунку нерезидента - суб'єкта підприємницької діяльності за допомогою корпоративної платіжної картки через уповноважений банк (фінансову установу, яка одержала генеральну ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій). У митній декларації робиться відмітка уповноваженого банку про суму та дату зарахування готівкової іноземної валюти на поточний рахунок в іноземній валюті (через розподільчий рахунок), відкритий цим банком резиденту - суб'єкту підприємницької діяльності;
- у разі наявності документа, що підтверджує повноваження, надані представнику нерезидента - суб'єкта підприємницької діяльності, на оплату договору готівковою вільно конвертованою іноземною валютою. Копія документа залишається в уповноваженому банку.

15. КОНТРОЛЬ ЗА ОBOB'ЯЗКОВИМ ПРОДАЖЕМ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ

У відповідності до вимог Постанови Національного банку України від 07.06.2016 № 342 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України», надходження в іноземній валюті із-за кордону на користь юридичних осіб, які не є уповноваженими банками, фізичних осіб - підприємців, іноземних представництв (крім офіційних представництв), на рахунки, відкриті в уповноважених банках для ведення спільної діяльності без створення юридичної особи, а також надходжень в іноземній валюті на рахунки резидентів, відкриті за межами України на підставі індивідуальних ліцензій Національного банку України, підлягають обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку України, у тому числі безпосередньо Національному банку України, у розмірі 65 відсотків. Решта надходжень в іноземній валюті залишається в розпорядженні резидентів та нерезидентів і використовується ними відповідно до правил валютного регулювання.

При цьому, не підлягають обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку України надходження в іноземній валюті:

- на користь держави або під державні гарантії;
- за кредитами, позиками, що залучаються відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або від міжнародних фінансових організацій, членом яких є Україна, або від міжнародних фінансових організацій, за договорами з якими Україна зобов'язалася забезпечувати правовий режим, який надається іншим міжнародним фінансовим організаціям;
- за кредитами, що надаються резиденту-позичальнику шляхом сплати іноземним кредитором коштів за зобов'язаннями цього резидента перед нерезидентом-експортером згідно із зовнішньоекономічним договором без зарахування кредитних коштів на рахунок резидента в уповноваженому банку, за умови, що такий кредит надається за участю іноземного експортно-кредитного агентства;
- за проектами (програмами) міжнародної технічної допомоги, що пройшли державну реєстрацію;
- за проектами, що здійснюються на підставі угод між Україною і Європейським Союзом про участь України в міжнародних програмах Європейського Союзу;
- за міжнародно-технічними програмами і проектами, зареєстрованими відповідно до частин п'ятої і шостої статті 66 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»;
- у вигляді грантів від міжнародних фінансових організацій, членом яких є Україна, на користь юридичної особи - резидента, фінансування якої здійснюється за рахунок таких грантів та в органах управління якої бере участь Уряд України;
- що надійшли як грошове забезпечення (гарантійний внесок) участі нерезидента в аукціоні (торгах) з приватизації державного майна на рахунки організатора такого аукціону (торгів);
- що надійшли у вигляді грошового забезпечення пропозиції конкурсних торгів (гарантія, застава, завдаток, депозит) з метою участі нерезидента в конкурсних торгах під час здійснення державних закупівель;

- на кореспондентські рахунки банків-нерезидентів в іноземній валюті, відкриті в уповноважених банках;
- за операціями з розміщення депозитів банками-нерезидентами на рахунках в уповноважених банках;
- на користь резидентів-посередників за договорами комісії, доручення, консигнації або за агентськими угодами, що підлягають подальшому перерахуванню власникам коштів. Якщо надходження в іноземній валюті підлягають подальшому перерахуванню власникам коштів, які обслуговуються в уповноважених банках, то уповноважені банки здійснюють обов'язковий продаж надходжень в іноземній валюті відповідно до вимог цього пункту;
- за операціями з обміну іноземної валюти на рахунках резидентів, відкритих за межами України на підставі індивідуальних ліцензій Національного банку України;
- що надійшли як благодійна допомога на користь її набувачів;
- повернені за ініціативою іноземного банку-отримувача / посередника за умови, що зазначені кошти були повернені протягом семи днів після дня їх перерахування уповноваженим банком;
- що надійшли як помилковий переказ
- що надійшли для здійснення іноземних інвестицій в Україну.

Вимога щодо обов'язкового продажу поширюється на надходження в іноземній валюті 1-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 04 лютого 1998 року N 34 (у редакції постанови Правління Національного банку України від 19 квітня 2016 року N 269) (зі змінами) (далі - Класифікатор), і в російських рублях.

16. КОНТРОЛЬ ЗА ПРАВОМІРНІСТЮ ЗДІЙСНЕННЯ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ

У відповідності до вимог чинного законодавства банкам необхідно забезпечити здійснення всебічного аналізу та перевірки документів (інформації) про фінансові операції та їх учасників (далі - аналіз документів), які є підставою для:

- купівлі іноземної валюти з метою перерахування за межі України;
- перерахування іноземної валюти за межі України;
- перерахування коштів у гривнях на користь нерезидентів через кореспондентські рахунки банків-нерезидентів, відкриті в уповноважених банках;
- перерахування коштів на користь нерезидентів через філії уповноважених банків, відкриті на території інших держав;
- надання згоди на обслуговування операцій за договором (у тому числі внесення змін) щодо отримання резидентами кредитів, позик, поворотної фінансової допомоги в іноземній валюті від нерезидентів (далі - фінансові операції).

Ураховуючи актуальність і важливість питання щодо врегулювання ситуації на валютному ринку України, а також в рамках боротьби з легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом та фінансуванням тероризму, Національний банк України Листом від 29.01.2016 р. N 25-0005/8349, (до якого Листом N 25-0005/31766 від 13.04.2016р. НБУ вніс незначні зміни) визначив ряд індикаторів, що свідчать про підозрілі фінансові операції.

Аналіз документів уключає вивчення суті та мети фінансової операції, інформації про її учасників та здійснюється з метою виявлення індикаторів підозрілої фінансової операції, ознак здійснення банком ризикової діяльності та/або підстав уважати, що характер або наслідки фінансових операцій можуть нести реальну або потенційну небезпеку використання уповноваженого банку з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму або фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

Якщо до проведення фінансової операції (наміру здійснення фінансової операції) або надання згоди на обслуговування за договором (у тому числі внесення змін) щодо отримання резидентами кредитів, позик, поворотної фінансової допомоги в іноземній валюті від нерезидентів немає необхідних для проведення аналізу документів (відомостей) щодо такої фінансової операції, відомостей про її учасників або ці документи (відомості) не містять достатньої інформації щодо неї (них) та/або за наявності індикаторів підозрілої фінансової операції, то банк має право витребувати від клієнта (представника клієнта) додаткові документи (інформацію), необхідні, зокрема для здійснення аналізу документів (далі - додаткові документи), у визначених банком обсягах та строки.

Банк має пересвідчитися в чинності (дійсності) поданих клієнтом документів та відповідності їх оформлення вимогам законодавства України, то ж при плануванні та виконанні зовнішньоекономічної угоди слід врахувати, що Банк має право витребувати додаткові документи та час для здійснення такої перевірки.

Листом від 10.03.2016 р. N 25-0008/20588 Національний банк України в контексті виконання вимог наведеного вище листа, щодо використання ними права відмови, встановленого статтею 10 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та частинами п'ятою та шостою статті 64 Закону України «Про банки і банківську діяльність», роз'яснив, що Вимогами статті 10 Закону та статті 64 Закону про банки встановлено право банку відмовити клієнту від встановлення (підтримання) ділових відносин (у тому числі шляхом розірвання ділових відносин) або проведення фінансової операції у разі, зокрема:

- якщо фінансова операція містить ознаки такої, що згідно з Законом підлягає фінансовому моніторингу;
- встановлення клієнту неприйнятно високого ризику за результатами оцінки чи переоцінки ризику;
- ненадання клієнтом необхідних для вивчення клієнта документів чи відомостей.

Відповідно до підпункту 22 частини другої статті 6 Закону банк як суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний проводити аналіз відповідності фінансових операцій, що проводяться клієнтом, наявній інформації про зміст його діяльності та фінансовий стан з метою виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу.

У разі ненадання клієнтом на запит банку необхідних для вивчення клієнта, проведення аналізу та виявлення фінансової операції, що підлягає фінансовому моніторингу, документів та/або відомостей щодо фінансової операції та її учасників, банк має право відмовитися відповідно до статті 10 Закону та частини п'ятої статті 64 Закону про банки від встановлення (підтримання) ділових відносин (у тому числі шляхом розірвання ділових відносин) або проведення фінансової операції.

Також, Національним банком було видано Лист «Щодо фінансових операцій з отримання готівки» від 13.04.2016 р. N 25-0004/31760, яким визначено фінансові операції, зокрема із готівковими коштами, які можуть мати ознаки здійснення банком ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу.

17. ОКРЕМІ ПИТАННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

При здійсненні митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, застосовуються виключно норми законів України та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, чинні на день прийняття митної декларації органом доходів і зборів України.

Засади державної митної справи, зокрема, правовий статус органів доходів і зборів, митна територія та митний кордон України, процедури митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України, митні режими та умови їх застосування, заборони та/або обмеження щодо ввезення в Україну, вивезення з України та переміщення через територію України транзитом окремих видів товарів, умови та порядок справляння митних платежів, митні пільги, визначаються Митним кодексом України від 13.03.2012 № 4495-VI, Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність від 16.04.1991 № 959-XII та іншими законами України та міжнародними актами, ратифікованими в установленому чинним законодавством порядку.

Державна митна справа здійснюється з додержанням прийнятих у міжнародній практиці форм декларування товарів, методів визначення митної вартості товарів, систем класифікації та кодування товарів та системи митної статистики, інших загальновизнаних у світі норм і стандартів.

Наразі, в світлі набуття чинності з 1 січня 2016 Угоди про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та Європейським Союзом, окрім іншого, велика увага приділяється застосуванню сертифікатів з перевезення форми "EUR.1"

Для того, аби мати вільний доступ на ринок Європи, за Угодою про асоціацію з ЄС українські товари мають відповідати вимогам правил визначення преференційного походження.

Так, Статтею 544 Митного кодексу України до основних завдань митниці ДФС віднесено видачу у випадках, встановлених чинними міжнародними договорами, сертифікатів походження.

Відповідно до міжнародних зобов'язань України (Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ, ратифікованої Законом України від 7 грудня 2011 року № 4091-VI, Угода про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії, ратифікованої Законом України від 16 жовтня 2012 року № 5445-VI), митниці ДФС з 1 червня 2014 року здійснюють видачу сертифікатів з перевезення форми "EUR.1".

27 червня 2014 року укладено Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифіковану Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. І з 1 січня 2016 року в рамках цієї Угоди митниці ДФС здійснюють видачу сертифікатів з перевезення форми "EUR.1" при експорті товарів з України до країн ЄС.

Сертифікати з перевезення товарів з України за формою "EUR.1" видаються на товари, що експортуються до країн ЄС та які задовольняють вимогам Протоколу 1 до Угоди (Правила походження).

За умови подання митним адміністраціям країн ЄС сертифікатів з перевезення товарів з України за формою "EUR.1", до товарів українського походження застосовуються пільги зі сплати мита.

Сертифікат з перевезення товарів з України за формою "EUR.1" видається під час або після здійснення експорту товару. Термін дії сертифіката складає 4 місяці.

Для видачі митницею ДФС сертифіката з перевезення товарів з України за формою "EUR.1" експортер або його уповноважена особа (далі - експортер) пред'являє такі документи:

- заяву, що містить декларацію від експортера, за формою, визначеною у додатку III до Угоди;
- заповнені відповідно до вимог Угоди електронна копія сертифіката та оригінал бланка сертифіката (у разі наявності його в експортера);
- документи, що підтверджують преференційне походження товарів з України відповідно до вимог Правил, у разі якщо це перша поставка таких товарів до країн ЄС.

Порядок заповнення та видачі митницею сертифіката з перевезення товару EUR.1 відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони визначається наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2014 № 1142.

Так, Сертифікат заповнюється експортером на одну партію товарів, що експортуються, відповідно до вимог Угоди та Наказу Міністерства фінансів України від 18.11.2014 № 1142 «Про затвердження Порядку заповнення та видачі митницею сертифіката з перевезення товару EUR.1 відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», як правило, англійською мовою або однією з мов, якими складено Угоду.

Сертифікат видається безоплатно у найкоротший термін, але не більше трьох робочих днів з дня, що настає після реєстрації заяви у митниці.

Видача сертифіката з перевезення товарів з України за формою "EUR.1" не вимагається у випадках, якщо:

- загальна фактурна вартість партії товарів, походженням з України, не перевищує 6000 євро (для отримання преференцій в країнах ЄС експортер самостійно декларує походження товарів з України в декларації інвойсі, текст якої наведено в додатку IV до Угоди);
- експортер має статус уповноваженого (затвердженого) відповідно до статті 23 Правил походження;
- в країнах ЄС товари оподатковуються за нульовою ставкою ввізного мита Митного тарифу (за винятком положень Правил походження щодо кумуляції та квот).

18. ПОСЕРЕДНИЦЬКІ ПОСЛУГИ В ЗЕД: ЯК ВИЗНАЧИТИ МІСЦЕ ПОСТАВКИ

При здійсненні посередницьких послуг в ЗЕД, одним із істотних факторів, який впливає на облік операції є питання оподаткування ПДВ.

Так, оподаткування ПДВ операцій з надання послуг залежить від місця їх поставки. Стосовно до посередницьких послуг визначити таке місце досить складно.

Відповідно до пп. «є» п. 186.3 Податкового кодексу України (надалі - ПКУ), місцем надання посередницьких послуг від імені та за рахунок іншої особи або від свого імені, але за рахунок іншої особи, якщо забезпечується надання покупцю послуг, перерахованих в п. 186.3 ПКУ, вважається місце, в якому отримувач послуг зареєстрований як суб'єкт господарювання.

Ключовим моментом в цій фразі є надання посередницьких послуг саме щодо тих видів послуг, які вказані в п. 186.3 ПКУ. Іншими словами, місце надання посередницьких послуг тільки стосовно до таких послуг визначається за нормами пп. «є» п. 186.3 ПКУ. На це неодноразово звертали увагу податківці (листи ДПАУ від 18.03.2011 р. № 7634/7 / 16-1517-18, від 28.07.2011 р. № 20450/7 / 16-1517-26, ДПСУ від 30.05.2012 р. № 9222/6 / 15-3415-26, ДФСУ від 17.12.2015 р. № 27029/6 / 99-99-19-03-02-15).

При наданні таких посередницьких послуг резидентом нерезиденту місцем надання вважатиметься не територія України, в зв'язку з чим вони не потраплять до об'єкта оподаткування ПДВ (пп. «б» п. 185.1 ПКУ).

І навпаки, в разі надання таких послуг одержувачу-резиденту (в тому числі і нерезидентом-постачальником), такі послуги будуть вважатися наданими на території України з оподаткуванням ПДВ за ставкою 20% (лист ДПАУ від 26.05.2011р. № 14837/7 / 16-1517).

До посередницьких послуг стосовно п. 186.3 ПКУ відносяться будь-які послуги, здійснені як від свого імені, так і від імені особи, зокрема, послуги, що надаються за договорами комісії, доручення, агентськими договорами.

Якщо ж види послуг, щодо яких застосовуються посередницькі послуги, не зазначені в п. 186.3 ПКУ, місце їх надання визначається за правилами п. 186.4 ПКУ. Відповідно до зазначеної норми місцем надання послуг є місце реєстрації постачальника.

Тобто в цьому випадку посередницькі послуги, надані резидентом України (в тому числі і для нерезидента), будуть вважатися наданими на території України і обкладатися ПДВ за ставкою 20%. І навпаки, посередницькі послуги, надані нерезидентами (у тому числі резидентам), не потраплять до об'єкта оподаткування ПДВ як послуги, надані не на території України (абз. «б» п. 185.1 ПКУ).

Отже, з метою визначення порядку оподаткування посередницьких послуг необхідно з'ясувати, які саме види діяльності вказані в п. 186.3 ПКУ. Для орієнтиру можна використовувати коди видів діяльності, зазначені в державному класифікаторі видів діяльності.

19. ПРО ЛІЦЕНЗУВАННЯ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Декретом Кабінету Міністрів України від 19.02.1993р. «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» визначено перелік валютних операцій, на здійснення яких потребують індивідуальні ліцензії.

Індивідуальній ліцензії потребують такі операції:

а) вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей, за винятком:

- вивезення, переказування і пересилання за межі України фізичними особами - резидентами іноземної валюти на суму, що визначається Національним банком України;
- вивезення, переказування і пересилання за межі України фізичними особами - резидентами і нерезидентами іноземної валюти, яка була раніше ввезена ними в Україну на законних підставах;
- платежів у іноземній валюті, що здійснюються резидентами за межі України на виконання зобов'язань у цій валюті перед нерезидентами щодо оплати продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших майнових прав, за винятком оплати валютних цінностей та за договорами (страховими полісами, свідоцтвами, сертифікатами) страхування життя;
- платежів у іноземній валюті за межі України у вигляді процентів за кредити, доходу (прибутку) від іноземних інвестицій;
- вивезення за межі України іноземної інвестиції в іноземній валюті, раніше здійсненої на території України, в разі припинення інвестиційної діяльності;
- платежів у іноземній валюті за межі України у вигляді плати за послуги з аеронавігаційного обслуговування повітряних суден, що справляється Європейською організацією з безпеки аеронавігації (Євроконтроль) відповідно до Багатосторонньої угоди про сплату маршрутних зборів, вчиненої в м. Брюсселі 12 лютого 1981 року, та інших міжнародних договорів;
- переказ інвестором (представництвом іноземного інвестора на території України) за межі України іноземної валюти іншим інвесторам за відповідною угодою про розподіл продукції;

б) ввезення, переказування, пересилання в Україну валюти України, за винятком сум у валюті України, що були вивезені, переказані, переслані на законних підставах за кордон, які можуть бути вільно вивезені, переслані, переказані назад в Україну;

в) надання і одержання резидентами кредитів в іноземній валюті, якщо терміни і суми таких кредитів перевищують встановлені законодавством межі;

г) використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави, за винятком оплати в іноземній валюті за товари, роботи, послуги, а також оплати праці, на тимчасово окупованій території України;

д) розміщення валютних цінностей на рахунках і у вкладах за межами України, за винятком:

- відкриття фізичними особами - резидентами рахунків у іноземній валюті на час їх перебування за кордоном;
- відкриття кореспондентських рахунків уповноваженими банками;
- відкриття рахунків у іноземній валюті дипломатичними, консульськими, торговельними та іншими офіційними представництвами України за кордоном, які мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також філіями та представництвами підприємств і організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності;
- відкриття рахунків у іноземній валюті інвесторами - учасниками угод про розподіл продукції, в тому числі представництвами іноземних інвесторів за угодами про розподіл продукції;

е) здійснення інвестицій за кордон, у тому числі шляхом придбання цінних паперів, за винятком цінних паперів або інших корпоративних прав, отриманих фізичними особами - резидентами як дарунок або у спадщину.

Порядок і терміни видачі ліцензій, перелік документів, необхідних для одержання ліцензій, а також підстави для відмови у видачі ліцензій визначаються Національним банком України. Зокрема:

- 1.** Порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на розміщення резидентами (юридичними та фізичними особами) валютних цінностей на рахунках за межами України визначається Положенням про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на розміщення резидентами (юридичними та фізичними особами) валютних цінностей на рахунках за межами України, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 14 жовтня 2004 р. N 485;
- 2.** Порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу визначається Положенням, затвердженим Постановою Правління Національного банку України від 14 жовтня 2004 року N 483;
- 3.** Порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон визначається Інструкцією, затвердженою Постановою Правління Національного банку України від 16 березня 1999 року N 122;
- 4.** Порядок видачі індивідуальних ліцензій на переказування іноземної валюти за межі України для оплати банківських металів та проведення окремих валютних операцій, затверджений Постановою Правління Національного банку України від 17 червня 2004 року N 266.

20. ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

За порушення чинного законодавства в ході здійснення зовнішньоекономічної діяльності, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності несуть відповідальність.

У відповідності до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності несуть відповідальність у видах та формах, передбачених статтями цим Законом та іншими законами України, та/або зовнішньоекономічними договорами (контрактами).

У сфері зовнішньоекономічної діяльності, можуть застосовуватися такі види відповідальності:

- майнова відповідальність;
- кримінальна відповідальність.

Майнова відповідальність застосовується у формі матеріального відшкодування прямих, побічних збитків, упущеної вигоди, матеріального відшкодування моральної шкоди, а також майнових санкцій.

Якщо порушення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності або іноземними суб'єктами господарської діяльності цього або пов'язаних з ним законів України призвели до виникнення збитків, втрати вигоди та/або моральної шкоди у інших таких суб'єктів або держави, суб'єкти, що порушили закон, несуть матеріальну відповідальність у повному обсязі.

Кримінальна відповідальність у зовнішньоекономічній діяльності запроваджується тільки у випадках, передбачених кримінальним законодавством України.

Окрім зазначеного, у відповідності до статті 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» за порушення цього або пов'язаних з ним законів України до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або іноземних суб'єктів господарської діяльності можуть бути застосовані спеціальні санкції, а саме:

- накладення штрафів у випадках несвоєчасного виконання або невиконання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності своїх обов'язків згідно з цим або пов'язаних з ним законів України;
- застосування до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності індивідуального режиму ліцензування у випадках порушення такими суб'єктами Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та/або пов'язаних з ним законів України, що встановлюють певні заборони, обмеження або порядок здійснення зовнішньоекономічних операцій;
- тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності у випадках порушення Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» або пов'язаних з ним законів України, проведення дій, які можуть зашкодити інтересам національної економічної безпеки.

Санкції, зазначені у цій статті, застосовуються центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики за поданням органів доходів і зборів та контрольно-ревізійної служб, правоохоронних органів, органів Антимонопольного комітету України, національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та Національного банку України або за рішенням суду.

Санкції, зазначені у цій статті, можуть бути застосовані до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або іноземних суб'єктів господарської діяльності протягом трьох років з дня виявлення порушення законодавства.

Подання щодо застосування санкцій повинно містити такі дані: найменування та реквізити суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності (для іноземних суб'єктів господарювання - мовою країни їхнього місцезнаходження), відомості про зміст порушення з посиланням на конкретні положення законодавства України, вид спеціальної санкції, яку пропонується застосувати, найменування та реквізити контрагента, при виконанні контракту з яким порушено законодавство, іншу доцільну інформацію.

Застосуванню спеціальних санкцій до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарювання може передувати офіційне попередження центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики.

Індивідуальний режим ліцензування діє до моменту усунення порушень законодавства України або застосування практичних заходів, що гарантують виконання Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та/або пов'язаних з ним законів України та скасовується центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики.

Тимчасове зупинення зовнішньоекономічної діяльності діє до моменту усунення порушень законодавства України або застосування практичних заходів, що гарантують виконання Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та/або пов'язаних з ним законів України, але не більше трьох місяців з дати винесення відповідного рішення центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики. Після тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності або іноземні суб'єкти господарської діяльності переводяться центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики на індивідуальний режим ліцензування.

Для подовження дії тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики на підставі інформації ініціатора застосування даної санкції звертається з позовною заявою до суду.

При прийнятті рішення щодо подовження дії тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності суд зазначає термін, на який подовжено дію цієї санкції.

Якщо суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності або іноземними суб'єктами господарської діяльності, до яких застосовано санкції, усунуто допущені порушення законодавства України або вжито практичні заходи, що гарантують виконання Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та/або пов'язаних з ним законів України, ініціатори подання щодо застосування санкцій можуть направляти центральному органу виконавчої влади з питань економічної політики матеріали про їх скасування (зміну виду, тимчасове зупинення).

У разі виникнення форс-мажорних обставин, подання позову до суду країни розташування контрагента чи Міжнародного комерційного арбітражного суду, Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України про визнання або стягнення з іноземного суб'єкта

господарської діяльності боргу, пов'язаного з невиконанням умов зовнішньоекономічного договору (контракту), а також у разі вжиття заходів щодо усунення порушень законодавства дію санкцій центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики може бути тимчасово зупинено. Після закінчення строку зупинення санкції дія її поновлюється без додаткового рішення центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики.

У разі усунення порушень законодавства України або застосування практичних заходів, що гарантують виконання Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та/або пов'язаних з ним законів України, і приведення своєї зовнішньоекономічної діяльності у відповідність із законами України або надання достатніх доказів неможливості (безперспективності) застосування практичних заходів, що гарантують виконання закону, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та іноземні суб'єкти господарської діяльності, до яких застосовано санкції, мають право подавати до центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики відповідні матеріали та виходити з клопотанням про скасування (зміну виду, тимчасове зупинення) дії санкцій.

21. СКЛАДАЄМО ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР

«Зовнішньоекономічний договір (контракт) - матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності». **Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-XII**

Форма зовнішньоекономічного договору (контракту) визначається правом місця його укладення.

У відповідності до вимог українського законодавства, зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається в письмовій формі, якщо інше не встановлено законом або чинним міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) може бути визнаний недійсним у судовому порядку, якщо він не відповідає вимогам законів України або чинним міжнародним договорам, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Загалом, умови зовнішньоекономічного договору поділяються на дві групи: істотні та додаткові (факультативні). При відсутності хоча б однієї з істотних умов господарський договір вважатиметься неукладеним. Факультативні умови, в свою чергу, мають на меті захист інтересів сторін і зазначаються за бажанням.

До умов, які повинні бути передбачені в договорі (контракті), якщо сторони такого договору (контракту) не погодилися про інше і така домовленість не позбавляє договір істотних умов, без погодження яких сторонами договір може вважатися таким, що неукладений, або його може бути визнано недійсним внаслідок недодержання форми згідно з чинним законодавством України, відносяться:

Назва, номер договору (контракту), дата та місце його укладення

Законодавством не встановлюються вимоги чи обов'язковість наявності спеціальної назви, номера договору (контракту).

В той же час, назва та номер договору є ідентифікатором договору (контракту), який зазначається при здійсненні обліку зовнішньоекономічної операції за договором, при здійсненні платежів за договором, при митному оформленні, у разі необхідності посилання у товаротранспортних документах, листуванні між сторонами, вирішенні спірних питань, тощо.

У зв'язку з цим, рекомендується у всіх випадках необхідності посилання на договір вказувати однакові, визначені договором назву та номер договору.

Місце укладення договору визначає права та обов'язки сторін зовнішньоекономічного договору (контракту), якщо сторони не погодили інше безпосередньо в договорі. Також, місце укладення договору є визначальною умовою при здійсненні податкового обліку.

Дата укладення договору визначає момент укладення договору. Момент набуття чинності договором може співпадати з датою укладення договору, а може бути встановлений сторонами в договорі окремо.

Преамбула

У преамбулі зазначається повне найменування сторін – учасників зовнішньоекономічної операції, під якими вони офіційно зареєстровані, із зазначенням країни, скорочене визначення сторін як контрагентів, особа, від імені якої укладається зовнішньоекономічний договір (контракт), та найменування документів, якими керуються контрагенти при укладенні договору (контракту) (установчі документи тощо).

При укладанні договору повне найменування сторін повинне збігатися з тим, яке наведене у засновницьких документах.

Перед тим як укласти зовнішньоекономічний договір (контракт) з закордонним контрагентом, доцільно перевірити правовий статус контрагента, його конкурентоспроможність та ділову репутацію у країні, де він зареєстрований. Як і при укладанні звичайних договорів, також слід перевірити наявність повноважень у особи, яка укладає з вами даний договір, та витребувати або належним чином оформити довіреність на вчинення таких дій, або ж пересвідчитись, що дана особа дійсно була призначена на посаду директора (генерального директора, голови тощо), отримавши відповідний документ на підтвердження його повноважень.

У разі застосування скорочень та визначення статусу сторін в договорі («Продавець», «Покупець», «Замовник», «Постачальник» тощо), доцільно застосовувати скорочення у всіх випадках посилання на сторін договору однаково, так, як вони визначені в преамбулі договору. В майбутньому, в разі виникнення суперечок, це допоможе уникнути питань з визначенням зобов'язань сторін.

Предмет договору (контракту)

У цьому розділі, власне, і визначається, який товар (роботи, послуги)

один з контрагентів зобов'язаний поставити (виконати, продати, надати) іншій стороні із зазначенням точного найменування, марки, сорту або кінцевого результату роботи, що виконується.

Якщо товар (робота, послуга) потребує більш детальної характеристики або номенклатура товарів (робіт, послуг) досить велика, то все це може бути визначене в окремому документі – додатку, специфікації, замовленні, проформі-інвойсі, який має бути невід'ємною частиною договору (контракту), про що робиться відповідна відмітка в тексті договору (контракту). Також, такі додаткові документи повинні також містити відмітки, невід'ємною частиною якого саме вони є.

У додатку до договору (контракту) про переробку товару або якщо предметом є надання послуг, виконання робіт, що потребують певних методів та технологій, зазначається відповідна технологічна схема такої переробки або описується процес, які повинні відображати: усі основні етапи переробки сировини та процес перетворення сировини в готову продукцію, кількісні показники сировини на кожному етапі переробки з обґрунтуванням технологічних втрат сировини, втрати виконавця переробки на кожному етапі переробки.

Кількість та якість товару (обсяги виконання робіт, надання послуг)

У цьому розділі визначається, залежно від номенклатури, одиниця виміру товару, прийнята для товарів такого виду (у тоннах, кілограмах, штуках тощо), його загальна кількість та якісні характеристики.

Окрім того, що вимоги до якості товарів можуть бути описані безпосередньо в договорі, вимоги до якості товарів можуть бути встановлені шляхом посилання на відповідний еталон, стандарт, сертифікат. З огляду на те, що мова йде про зовнішньоекономічні договори, такі стандарти повинні бути міжнародними або мати чітко визначений законодавством статус.

У тексті договору (контракту) про виконання робіт (надання послуг) визначаються конкретні обсяги робіт (послуг) та термін їх виконання.

При цьому, слід врахувати, що у відповідності до вимог Постанови НБУ від 30.12.2003 № 597 «Про переказування коштів у національній та іноземній валюті на користь нерезидентів за деякими операціями», У разі, якщо вартість послуг, робіт, прав інтелектуальної власності за договором перевищує 50 000 євро, або еквівалент цієї суми в іншій валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на день укладення договору окрім договору з нерезидентом, оформленого відповідно до вимог чинного законодавства України, або іншого документа, який згідно з чинним законодавством України має силу договору та документів, які свідчать про фактично надані послуги, виконані роботи чи передані права інтелектуальної власності, є акт цінової експертизи Державного інформаційно-аналітичного центру моніторингу зовнішніх товарних ринків (Акт Держзовнішінформу), який засвідчує відповідність контрактних цін на роботи, послуги, права інтелектуальної власності, які є предметом договору, кон'юнктурі ринку.

У разі не визначення зовнішньоекономічним договором, який передбачає виконання робіт, надання послуг нерезидентом, загальної вартості договору Акт цінової експертизи Держзовнішінформу, якщо загальна сума переказів(на виконання зобов'язань перед нерезидентом щодо оплати робіт, послуг, інтелектуальної власності за цим договором), здійснених, починаючи з дати набрання чинності цією постановою, разом із сумою переказу, доручення на виконання якого надане, перевищує 50 000 євро, або еквівалент цієї суми в іншій валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют.

Виключенням з цього правила є:

- операції з оплати фінансових, туристичних, транспортних та комунікаційних послуг резидентами за наявності в них ліцензій (дозволів) уповноважених державних органів на провадження господарської діяльності в сфері тих послуг, які оплачуються;
- операції з оплати транспортних послуг резидентами-експедиторами. Підставою для віднесення резидента до експедиторів є засвідчені в установленому порядку копії установчих документів, які передбачають надання цим резидентом експедиторських послуг, а також копія довідки з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України;
- операції з оплати транспортних послуг, які здійснюються резидентами за дорученням і за рахунок коштів інших резидентів, якщо останні користуються наданими нерезидентами транспортними послугами та мають ліцензії (дозволи), зазначені в абзаці другому цього пункту, а

також забезпечили резидентів, що безпосередньо оплачують транспортні послуги, коштами, потрібними для виконання доручення;

- операції резидентів, які здійснюються за дорученням та за рахунок коштів нерезидентів, за умови, що нерезидент до проведення операції забезпечив резидента коштами, потрібними для виконання доручення;
- операції резидентів, визначених у встановленому порядку для виконання відповідних міждержавних чи міжурядових угод, що проводяться згідно з цими угодами;
- операції, на здійснення яких резидентом або нерезидентом отримана індивідуальна ліцензія Національного банку України;
- операції інвестора (представництва іноземного інвестора на території України) за угодою про розподіл продукції, які здійснюються для потреб такої угоди [у тому числі пов'язані з придбанням обладнання, матеріалів, устаткування та інших товарів, робіт і послуг, необхідних для провадження робіт чи здійснення іншої діяльності, передбаченої угодою про розподіл продукції, включаючи розпорядження частиною виробленої продукції, що належить інвестору (представництву іноземного інвестора на території України), іншому інвестору чи державі];
- переказування благодійними організаціями благодійної допомоги та переказ коштів Міністерством охорони здоров'я України за межі України для оплати лікування фізичних осіб на підставі документів, що підтверджують необхідність такого лікування в іноземному медичному закладі
- платежі резидентів-позичальників на користь Міжнародного банку реконструкції та розвитку та Європейського банку реконструкції та розвитку, які здійснюються згідно з договорами про підготовку проектів у державному, комунальному або приватному секторах (далі - проекти), у тому числі укладених у формі листів-угод, щодо яких ці банки розглядають можливість фінансування (у тому числі статутного капіталу), та в межах реалізації кредитних угод, угод між акціонерами та інших угод з цими банками;
- платежі резидентів-позичальників за контрактами на виконання робіт та/або надання послуг для потреб проектів за рахунок фінансування Міжнародного банку реконструкції та розвитку, а також для потреб відповідних проектів за рахунок фінансування Європейського банку реконструкції та розвитку, укладені відповідно до Політики та правил Європейського банку реконструкції та розвитку щодо закупівель.

Для отримання такого Акту Держзовнішінформу необхідно окрім договору надати калькуляцію робіт, послуг, які є предметом договору. Відповідно, доцільно включити таку калькуляцію безпосередньо до тексту договору.

З метою уникнення суперечок при виконанні договору, інформація, що наводиться в цьому розділі договору повинна максимально ідентифікувати предмет договору, відображати кількісні та якісні характеристики.

При відхиленні фактично поставленої кількості від зазначеної в договорі, при недопоставках або поставках неналежної якості виставляється рекламація контрагенту або існують підстави для захисту інтересів сторін договору в суді.

Базисні умови поставки товарів (приймання-здавання виконаних робіт або послуг)

У цьому розділі зазначається порядок здійснення поставки, строки поставки, вид транспорту та інші умови, які є умовами поставки товару.

Також, чинним законодавством України визначається необхідність у зовнішньоекономічних договорах на поставку товарів вказувати базисні умови поставки у відповідності до міжнародних комерційних умов – правил з тлумачення використовуваних торгівельних термінів (умов) в галузі міжнародної торгівлі Incoterms.

Правила Incoterms пояснюють ряд торгівельних термінів, що складаються з трьох літер, які відображають практику відносин у контрактах (договорах) купівлі-продажу товарів. Правила Incoterms описують завдання, витрати та ризики, пов'язані з поставкою товару від покупців до продавців.

Правила Incoterms є міжнародним торговим звичаєм і для того, щоб застосувати правила Incoterms про це чітко слід зазначити у контракті (договорі).

Обране правило Incoterms має відповідати товару, виду транспорту та наміру покласти на продавця чи покупця додаткові обов'язки, наприклад обов'язок із страхування чи організації перевезення товару. При цьому слід врахувати, що яке б правило Incoterms не було б обране, сторонам контракту (договору) слід усвідомлювати, що на тлумачення їхнього контракту (договору) можуть також впливати звичаї, притаманні порту чи місцю, вказаному в контракті (договорі). Обране правило Incoterms може діяти лише у випадку зазначення сторонами місця чи порту.

Правила Incoterms не визначають ціни чи методу оплати, не визначають порядок переходу права власності. Ці питання регулюються умовами контракту (договору) купівлі-продажу або правом, що застосовується до даного контракту (договору).

При використанні правил Incoterms слід передбачити, що обов'язковим національним законодавством можуть бути встановлені інші правила, що переважають над умовами контракту (договору) купівлі-продажу, в тому числі над обраним правилом Incoterms.

Правила Incoterms мають кілька редакцій. У разі, якщо сторонами в контракті (договорі) не визначено, яка саме редакція застосовується, до контракту (договору), то застосовна діюча на дату укладення контракту (договору).

На сьогоднішній день останньою редакцією правил Incoterms є Incoterms 2010 року.

У випадку укладення договору (контракту) про виконання робіт (надання послуг) у цьому розділі визначаються умови та строки виконаних робіт (послуг).

Ціна та загальна вартість договору (контракту)

У цьому розділі визначається ціна одиниці виміру товару, визначаються валюта ціни, валюта платежу, ціна товару та загальна вартість товарів або вартість виконаних робіт (наданих послуг), що поставляються згідно з договором (контрактом), крім випадків, коли ціна товару розраховується за формулою, та валюта контракту. Якщо згідно з договором (контрактом) поставляються товари різної якості та асортименту, ціна встановлюється окремо за одиницю товару кожного сорту, марки, а окремим пунктом договору (контракту) зазначається його загальна вартість. У цьому разі цінові показники можуть бути зазначені в додатках (специфікаціях), на які робиться посилання в тексті договору (контракту).

При розрахунках ціни договору (контракту) за формулою або у разі визначення методики розрахунку зазначається орієнтовна вартість договору (контракту) на дату його укладення.

У договорі (контракті) про переробку товару крім того зазначається його заставна вартість, ціна та загальна вартість готової продукції, загальна вартість переробки.

Якщо згідно з умовами договору (контракту) валюта платежу відрізняється від валюти ціни, то з метою контролю за повнотою розрахунків за цією операцією використовуються передбачені у договорі (контракті) умови перерахування валюти ціни у валюту платежу.

За відсутності у договорі умов, які дають змогу однозначно визначити курс (крос-курс), за яким здійснюється перерахування, з метою контролю використовується:

- офіційний курс гривні до іноземних валют, установлений Національним банком України на дату платежу, якщо однією з валют є гривня;
- курс, що склався на Московській міжбанківській валютній біржі або встановлений центральним банком країни СНД чи Балтії на дату платежу, якщо одна з валют є валютою країни СНД чи Балтії, а інша - не є гривнею;
- курс на останню дату публікації у «FINANCIAL TIMES», яка передує даті платежу - у всіх інших випадках.

Враховуючи економічні процеси при виконанні зовнішньоекономічних договорів часто виникає питання зміни ціни як в сторону збільшення, так і в сторону зменшення. У разі зменшення, як правило, митниця не погоджується на зниження митної вартості. В такому випадку слід врахувати наступне.

У відповідності до статті 2 ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» (надалі – Закон «Про ЗЕД», якою визначається принципи зовнішньоекономічної діяльності, встановлюється принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва, що полягає у праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки та здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України.

Також, слід звернути увагу на:

- принцип юридичної рівності і недискримінації, що полягає у забороні будь-яких, крім передбачених цим Законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених цим Законом;
- принцип верховенства закону, що полягає у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України та забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України;

Згідно із статтею 6 Закону «Про ЗЕД», зовнішньоекономічний договір (контракт) складається відповідно до цього та інших законів України з урахуванням міжнародних договорів України. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності при складанні тексту зовнішньоекономічного договору (контракту) мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо та у виключній формі цим та іншими законами України.

При цьому, слід звернути на таке поняття, як свобода договору.

Так, статтею 627 ЦК України визначено, що відповідно до статті 6 Цивільного кодексу України, сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості.

Свобода договору не лише означає право юридичних осіб вступати чи утримуватися від вступу у будь-які договірні відносини, а також проявляється у можливості наданій сторонам визначати умови такого договору.

У відповідності до ст. 632 Цивільного кодексу України, ціна в договорі встановлюється за домовленістю сторін. Застосування цін (тарифів, ставок тощо), які встановлюються або регулюються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування можуть бути застосовані виключно у випадках передбачених законами України.

Визначення ціни в договорі виходячи із звичайних цін, що склалися на аналогічні товари, роботи або послуги на момент укладення договору здійснюється лише у випадках, якщо ціна у договорі не встановлена і не може бути визначена виходячи з його умов. (п.4 ст.632 ЦК України).

Враховуючи наведене, встановлення сторонами ЗЕД-договору ціни, яка є нижчою та/чи вищою не суперечить вимогам чинного законодавства, міжнародної практики і не може бути оскаржена будь-якими державними органами, якщо інший порядок встановлення ціни в договорі прямо не передбачений законами України та/чи міжнародними договорами, які ратифіковані Україною у визначеному порядку.

Умови платежів

Цей розділ визначає валюту платежу, спосіб, порядок та строки фінансових розрахунків та гарантії виконання сторонами взаємних платіжних зобов'язань. Сторони мають право самостійно обрати будь-який порядок здійснення розрахунків, який не суперечить вимогам чинного законодавства України.

На допомогу можуть прийти рекомендації суб'єктам підприємницької діяльності України щодо застосування типових платіжних умов зовнішньоекономічних договорів (контрактів) і типових форм захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті під час укладання зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затверджені Постановою КМУ від 21 червня 1995 р. N 444.

Залежно від обраних сторонами умов платежу, в тексті договору (контракту) можуть бути визначені наступні умови:

- здійснення платежу шляхом банківського переказу. При цьому слід визначити порядок здійснення переказу: в якості передоплати (авансового платежу) та/або після відвантаження товару (надання послуг виконання робіт);
- здійснення платежу шляхом розрахунків за допомогою документарного акредитива або інкасо (з гарантією). Порядок застосування акредитивної форми розрахунків визначається Положенням про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями, затвердженим Постановою Правління НБУ від 03.12.2003 № 514, діючими Уніфікованими правилами та звичаями для документарних акредитивів, розробленими Міжнародною торговельною палатою, або іншими міжнародними документами, які регулюють питання проведення розрахунків за акредитивами, затвердженими Міжнародною торговельною палатою або інші міжнародні документи, затверджені МТП, з урахуванням міжнародної стандартної банківської практики;

Також, до цього розділу можуть бути внесені умови гарантії, якщо сторонами передбачається остання. При цьому вказується вид гарантії, термін дії, умови здійснення гарантування, можливість зміни умов договору (контракту) без зміни гарантії. Порядок, умови надання та отримання банками гарантій та їх виконання регулюються Положенням про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах, затвердженим Постановою Правління Національного банку України від 15.12.2004 № 639 з урахуванням Уніфікованих правил для гарантій за вимогою, розроблені Міжнародною торговою палатою (публікація Міжнародної торгової палати N 458), або інших міжнародних документів, в разі такої необхідності.

Якщо в договорі передбачена в якості валюти розрахунків - національна валюта України, то країни реєстрації контрагента-нерезидента та його банку повинні співпадати. В іншому випадку, такі розрахунки є неправомірними.

При визначенні умов платежу в зовнішньоекономічному договорі (контракті) слід враховувати вимоги чинного валютного законодавства, зокрема нормативних вимог щодо здійснення валютного контролю, які є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від умов договору (контракту).

Повні платіжні реквізити сторін є обов'язковою умовою зовнішньоекономічного договору (контракту), оскільки це є необхідною умовою здійснення банком валютного контролю.

Умови приймання-здавання товару (робіт, послуг)

У цьому розділі визначаються строки та місце фактичної передачі товару, перелік товаросупровідних документів.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про транспортно-експедиторську діяльність» перевезення вантажів супроводжується товарно-транспортними документами, складеними мовою міжнародного спілкування залежно від обраного виду транспорту або державною мовою, якщо вантажі перевозяться в Україні.

Міжнародна автотранспортна накладна (CMR)

Convention relative au contrat de transport international de Marchandise par Route або Конвенція про договір міжнародного перевезення вантажів автомобільним транспортом КДПВ).

Міжнародна автомобільна накладна (CMR) є товарно-транспортною накладною, яка застосовується при міжнародних вантажних автомобільних перевезеннях. Цей документ використовується країнами, що приєдналися до Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів.

Згідно зі ст. 4 Конвенції договір перевезення підтверджується складанням вантажної накладної, яка і є міжнародним перевізним документом, що відображає шлях прямування вантажу від пункту його відправлення до пункту його призначення.

Відповідно до ст. 5 глави III Конвенції міжнародну автомобільну накладну (CMR) складають у трьох оригінальних примірниках. Їх підписують вантажовідправник і перевізник. Причому ці підписи можуть бути надруковані або замінені печатками відправника і транспортера, якщо це допускається законодавством країни, в якій складено накладну.

Перший примірник накладної передається відправнику, другий супроводжує вантаж, а третій зберігається транспортером. У деяких країнах існує ще один примірник, призначений для тарифного контролю.

У випадку коли вантаж повинен бути перевезений декількома автомобілями, або в одному автомобілі перевозять вантажі різного виду, кількість накладних повинна відповідати кількості транспортних одиниць або кількості видів вантажу. Це правило діє і у випадку, якщо перевозять декілька партій однакового вантажу.

CMR містить інформацію:

відомості, зазначені в графах, - дає базові відомості про перевезення;

печатки, відмітки або ж рукописні примітки - говорить про те, як йшла перевезення, чи була здійснена і наскільки успішно.

Якщо вантаж, що перевозиться є небезпечним, то відправник повинен точно зазначити в накладній характер небезпеки. Крім того, в накладній слід описати необхідні запобіжні заходи, які треба зробити для забезпечення безпечного перевезення.

Перед тим, як підписати CMR, перевізник повинен перевірити правильність зазначення кількості місць, маркування, стан товару і упаковки. При транспортуванні вантажу на великі відстані перевезення може бути доручена послідовно декільком перевізникам. Другий перевізник і кожний з наступних стають учасниками договору перевезення в силу прийняття ними вантажу і накладної.

Перевізник, який приймає вантаж, повинен відзначити своє ім'я та адресу на другому примірнику накладної. Якщо він не задоволений їх станом, то повинен зробити в накладній відповідні відмітки. Якщо в накладній немає обґрунтованих перевізником застережень, то вважається, що в момент прийняття вантажу перевізником вантаж і його упаковка були зовні в справному стані. А також, що число вантажних місць, їх маркування та номери відповідали вказівкам у накладній.

Система TIR (Transports International Routiers, «Міжнародні дорожні перевезення»)

Carnet TIR (книжка МДП) — це митний вантажосупровідний документ, який дає право перевозити вантажі через кордон держав в опломбованих митницею кузовах автомобілів чи контейнерах за спрощених митних процедур. Документ покриває автомобільні й залізничні перевезення вантажів (які здійснюються в автофургонах, трейлерах, напівтрейлерах і контейнерах) між державами, які визнають Митну конвенцію про міжнародні перевезення із застосуванням книжки МДП 1959 р. і 1975 р. Всі автомобільні транспортний засіб повинні мати відповідні дозволи компетентних органів на їхнє використання, які видаються вповноваженими органами країни. Оформляються у вигляді книжки з відірваними аркушами, які відриваються при проходженні вантажем чергової митниці.

Конвенція МДП (Митна конвенція про міжнародні перевезення із застосуванням книжки МДП) стосується перевезення товарів, які здійснюються без їхнього проміжного перевантаження, в шляхових транспортних засобах, складах транспортних засобів чи контейнерах з перетином одного чи декількох кордонів від митниці оформлення однієї Сторони Договору до митниці призначення другої Сторони Договору за умови, що визначена частина операції МДП між її початком і кінцем здійснюється автомобільним транспортом.

Товари, які перевозяться з дотриманням процедур МДП, звільнюються від сплати чи депозиту ввізних чи вивізних мит, податків та зборів в транзитних митницях. Збори за митне оформлення книжок МДП в цих митницях не стягуються.

Товари, які перевозяться з дотриманням процедур МДП, в запломбованих транспортних засобах, запломбованих складах транспортних засобів чи запломбованих контейнерах, як правило, звільнюються від митного огляду в транзитних митницях.

Митний огляд у цих митницях може здійснюватись у виключних в випадках, якщо є достатньо підстав уважати, що в запломбованих відділеннях транспортних засобів чи контейнерах знаходяться предмети, не вказані у вантажному маніфесті книжки МДП.

Авіанакладна вантажна (Air Waybill) - це документ, що підтверджує наявність договору між вантажовідправником і перевізником (авіалінією або агентом авіакомпанії) про перевезення вантажу по авіалініям перевізника. Авіанакладна випикується вантажовідправником або його агентом.

Таким чином, авіанакладна виконує кілька функцій:

- підтверджує договір між вантажовідправником і перевізником;
- засвідчує прийняття вантажу до перевезення;
- засвідчує умови перевезення.

Вантажна авіанакладна AWB представляє собою комплект, що складається з 12 екземплярів: 3 - оригіналу, з текстом договору на зворотному боці, і 9 копій.

Залізнична накладна - основний перевізний документ встановленої форми, відповідно оформлений і наданий залізниці відправником разом з вантажем. Накладна є обов'язковою двосторонньою письмовою формою угоди на перевезення вантажу, яка укладається між відправником та залізницею на користь третьої сторони - вантажо- одержувача. Накладна одночасно є договором на заставу вантажу для забезпечення гарантії внесення належної провізної плати та інших платежів за перевезення. Накладна супроводжує вантаж на всьому шляху перевезення до станції призначення.

Накладна складається за формою Угоди про міжнародне залізничне вантажне сполучення (СМГС) 1951 року, в редакції на 1 липня 2011 року, і містить такі основні відомості: найменування й адресу відправника вантажу і вантажоодержувача, станції відправлення і призначення, прикордонних станцій, найменування вантажу, упакування, кількість місць, вага вантажу, визначену відправником вантажу і залізницею, відмітка про оплату перевезення, оголошену цінність вантажу, додані документи (специфікації, пакувальні аркуші, сертифікат якості).

Текст залізничної накладної друкується на стандартних бланках країни відправника.

Коносамент (Bill of Lading) - товаророзпорядчий документ, цінний папір, що видається морським перевізником вантажу його відправнику, що засвідчує прийняття вантажу до перевезення і містить зобов'язання доставити вантаж до пункту призначення і передати його одержувачу.

Коносамент виконує три основних функції:

- свідчить про укладення договору перевезення вантажу морським шляхом, за яким перевізник зобов'язується доставити вантаж та видати отримувачу;
- засвідчує факт прийняття вантажу для перевезення;
- є товаросупроводжувачим документом, оскільки дає право на одержання вантажу тому, на кого він виписаний.

В момент відправлення вантажу морським транспортом відправник повинен укласти договір перевезення із морським перевізником, визначивши пункт призначення, умови перевезення та оплати. Виписуванням коносаменту перевізник підтверджує укладання такого договору, при цьому всі основні умови цього договору переносяться в коносамент.

Коносамент виписується (підписується капітаном або агентом перевізника) винятково в момент прийняття вантажу на борт. Таким чином підписаний коносамент одночасно виступає і документом, що підтверджує факт передачі вантажу для доставки (замінює акт приймання-передачі).

У коносаменті містяться відомості про назву судна, його власника, тоннаж судна, найменування портів навантаження і розвантаження, суму фрахту із зазначенням, де проводиться оплата фрахту — у порту навантаження чи в порту призначення, кількість виданих екземплярів коносамента. Він підписується капітаном судна або пароплавним агентом. На звороті коносамента звичайно друкуються умови договору перевезення. Повний комплект коносаментів складає три копії і три оригінали.

Приймання-здавання товару проводиться за кількістю згідно з товаросупровідними документами, за якістю - згідно з документами, що засвідчують якість товару.

Упаковка та маркування

Цей розділ містить відомості про упаковку товару (ящики, мішки, контейнери тощо), нанесене на неї відповідне маркування (найменування продавця та покупця, номер договору (контракту), місце призначення, габарити, спеціальні умови складування і транспортування та інше), а за необхідності також умови її повернення.

Форс-мажорні обставини

Цей розділ містить відомості про те, за яких випадків сторони можуть бути звільнені від відповідальності за невиконання умов договору (контракту). Це можуть бути стихійні лиха, воєнні дії, ембарго, втручання з боку влади та інше). Перелік таких випадків не визначається національним чи міжнародним законодавством. Але обов'язковою умовою таких обставин є те, що вони повинні бути непередбачуваними для сторін – що сторони на момент укладення договору (контракту) не могли передбачити їх настання.

Для того, щоб сторони могли посилатися на такі обставини та звільнення від відповідальності за невиконання умов договору в разі настання таких обставин, умови договору повинні містити не лише перелік таких обставин, а також порядок та строк повідомлення іншої сторони про настання таких обставин, тривалість форс-мажорних обставин, як підставу для звільнення від відповідальності за невиконання зобов'язань за договором, порядок дій сторін, в разі, якщо такі форс-мажорні обставини не припиняються протягом визначеного в договорі періоду дії.

Факт настання форс-мажорних обставин, на які посилаються сторони повинен бути підтверджений відповідними компетентними органами, зокрема таким органом є Торгово-промислова палата України.

Санкції та рекламації

Цей розділ встановлює порядок застосування штрафних санкцій, відшкодування збитків та пред'явлення рекламацій у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням одним із контрагентів своїх зобов'язань.

При цьому мають бути чітко визначені розміри штрафних санкцій (у відсотках від вартості недопоставленого товару (робіт, послуг) або суми неоплачених коштів, строки виплати штрафів - від якого терміну вони встановлюються та протягом якого часу діють, або їх граничний розмір), строки, протягом яких рекламації можуть бути заявлені, права та обов'язки сторін договору (контракту) при цьому, способи врегулювання рекламацій.

Урегулювання спорів у судовому порядку

У цьому розділі договору (контракту) визначаються умови та порядок вирішення спорів у судовому порядку щодо тлумачення, невиконання та/або неналежного виконання договору (контракту) з визначенням назви суду або чітких критеріїв визначення суду будь-якою зі сторін залежно від предмета та характеру спору, а також погоджений сторонами вибір матеріального і процесуального права, яке буде застосовуватися цим судом, та правил процедури судового урегулювання.

Світова комерційна практика передбачає два методи вирішення спорів, що виникають у процесі реалізації контракту: судове провадження та арбітражний розгляд. Тому при укладенні договору сторонам, перш за все, потрібно визначитися з тим, який метод вони застосуватимуть у відносинах між собою.

При арбітражній формі сторони самостійно призначають арбітра (арбітрів) і, відповідно, сторони самостійно сплачують усі поточні витрати (винагорода арбітрів, вартість оренди приміщення, організаційні витрати тощо). Визнання арбітражних рішень є досить поширеним явищем, зокрема в країнах, які ратифікували Нью-Йоркську Конвенцію про визнання й приведення до виконання іноземних арбітражних рішень 1958р. (Україна є учасницею даної Конвенції).

Судові засідання зазвичай є більш формальною процедурою, потребують більше часу й проводяться у відповідності до національного законодавства країни, юрисдикція якої визначається у відповідності до умов договору (контракту). Витрати на судові провадження та винагороду суддів, головним фінансуються відповідною державою за рахунок обов'язкового, встановленого національним законодавством мита. При цьому суд завжди має чітко визначену приналежність до правової системи певної країни, що може дати підстави для сумнівів у його неупередженості.

При виборі арбітражної форми – який саме тип арбітражу матиме місце (ad hoc, арбітраж при Міжнародній Торговій Палаті чи інший інституційний арбітраж, причому в останньому випадку з обов'язковим зазначенням назви організації, правила якої застосовуватимуться до арбітражної процедури); у випадку надання переваги судовому провадженню – суди якої країни та які саме суди (за місцем у судовій системі або галузевою спеціалізацією) матимуть юрисдикцію стосовно вирішення спорів; а також місце, де відбуватиметься така процедура, бажано з зазначенням повної адреси, та перелік питань, які суд чи арбітраж уповноважений розглядати.

Місцезнаходження (місце проживання), поштові та платіжні реквізити сторін

При цьому зазначаються місцезнаходження (місце проживання), повні поштові та платіжні реквізити (N рахунку, назва та місцезнаходження банку) контрагентів договору (контракту). Обов'язково в договорі (контракті) повинна бути зазначена інформація про країну реєстрації сторін договору.

Підписи та печатки сторін

Зовнішньоекономічний договір повинен містити оригінальні підписи сторін.

Печатки на договорі (контракті) проставляються у разі, якщо їх обов'язковість передбачена законодавством місця укладення договору та в разі їх наявності у сторін. За домовленістю сторін у договорі можуть визначатися додаткові умови: страхування, гарантії якості, умови залучення суб-виконавців договору, агентів, перевізників, визначення норм навантаження (розвантаження), умови передачі технічної документації на товар, збереження торгових марок, порядок сплати податків, митних зборів, різного роду захисні застереження, з якого моменту договір починає діяти, кількість підписаних примірників договору, можливість та порядок внесення змін до договору та ін.

Для уникнення в майбутньому непорозумінь, додаткових витрат на здійснення перекладу та враховуючи норми права України, а також міжнародні звичаї та рекомендації міжнародних органів та організацій, зовнішньоекономічний договір (контракт) суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України з іноземною стороною має укладатися двома мовами - українською мовою (допускається укладання також російською мовою) та мовою іноземного контрагента. Це дає змогу зробити зовнішньоекономічний договір (контракт) зрозумілим для обох сторін, та вирішити усі непорозуміння до його підписання. Але при цьому, сторонам доцільно передбачити, яка мова є превалюючою у разі виникнення суперечок.

***

Кожна з умов договору впливає на проведення зовнішньоекономічних операцій, тому їх чітке, зрозуміле та достовірне формулювання є підставою для належного виконання умов договору сторонами, досягнення бажаних результатів, захисту прав та інтересів сторін, своєчасних розрахунків за зовнішньоекономічними операціями та уникнення спорів між ними.

З найкращими побажаннями успіху,

юрист,

**експерт з питань правового супроводження зовнішньоекономічної діяльності,
інвестиційних проектів, банківських, фінансових, валютних операцій**

Кіреєва Ірина (Kireeva.Iryna@gmail.com)

UKRSIBBANK
BNP PARIBAS GROUP

my.ukrsibbank.com